

Participatie in zicht

Gemeenten, jeugdigen, ouders en
jeugdzorgcliënten in de transitie jeugdzorg

2013

Renske van der Gaag
Rob Gilsing
Jodi Mak

Participatie in zicht

*Gemeenten, jeugdigen, ouders en jeugdzorgcliënten in de transitie
jeugdzorg*

Renske van der Gaag
Rob Gilsing
Jodi Mak

Met medewerking van Emmely Mulder

2013

Inhoud

1	Inleiding	5
1.1	De transitie jeugdzorg: participatie en eigen kracht voor een betere jeugdzorg	5
1.2	Doel- en vraagstelling	5
1.3	Methode van onderzoek	6
1.4	Leeswijzer	7
2	Participatie: waar gaat het onderzoek over?	9
2.1	Thema's van het onderzoek	9
2.2	Participatie in de wetenschappelijke en praktijk literatuur	10
2.3	Participatiebehoeften rond jeugdzorg	11
2.4	Conclusie	12
3	Nulmeting participatie bij het jeugdbeleid en jeugdzorg: De stand van zaken	13
3.1	Respons en non-respons	13
3.2	Participatie bij huidige taken en transitie jeugdzorg verwerkt in beleid	14
3.3	Vorm van vastleggen in beleid: Hoe is betrokkenheid in beleid vastgelegd?	15
3.4	Budgetten voor participatie	15
3.5	De praktijk: Participatie bij huidige taken en transitie jeugdzorg	15
3.6	Mate van participatie	16
3.7	Vorm van participatie	17
3.8	Conclusie	17
4	Nulmeting: Waar lopen gemeenten tegen aan bij participatie?	19
4.1	Houding ten aanzien van participatie	19
4.2	Voorwaarden voor participatie	20
4.3	Knelpunten en obstakels die gemeenten ondervinden bij participatie	20
4.4	Behoeftte aan ondersteuning	22
4.5	Conclusie	23
5	Voorbeelden van participatie: literatuur en praktijk	25
5.1	Voorbeelden uit de literatuur	25
5.2	Overzicht van voorbeelden uit literatuur en praktijk	25
5.3	Conclusie	32
6	Ervaringen van participanten: Wat vinden zij?	33
6.1	De benadering van groepen	33
6.2	Ervaringen van de doelgroepen	33
6.3	Conclusie	35
7	Conclusie en aanbevelingen	37
7.1	De staat van participatie rond jeugdzorg en de transitie in gemeenten	37
7.2	Aanbevelingen aan landelijke partijen: VWS, jeugdzorg Nederland, VNG, LCFJ	39
7.3	Aanbevelingen aan gemeenten	40
	Bronnen	41
	I Praktijkvoorbeelden gericht op ouders	43
	II Praktijkvoorbeelden gericht op jongeren	47
	III Praktijkvoorbeelden gericht op ouders en jongeren	57
	IV Praktijkvoorbeelden gericht op cliënten jeugdzorg	63

1 Inleiding

1.1 De transitie jeugdzorg: participatie en eigen kracht voor een betere jeugdzorg

Op dit moment ondergaat het Nederlandse jeugdzorgstelsel een radicale transformatie. Deze transformatie wordt ook wel stelselwijziging of transitie van de jeugdzorg genoemd. De verantwoordelijkheden en taken rond jeugdzorg verschuiven van de provincies naar de gemeenten. Belangrijke redenen voor deze wijziging zijn de problemen waar de jeugdzorg tegenaan liep: een niet-passend aanbod voor de bestaande problemen, enkele jeugdzorgincidenten waarbij hulp te laat kwam en veel te dure zorg. Het nieuwe jeugdzorgstelsel moet efficiënter, coherenter en kosteneffectiever zijn dan het oude stelsel, door beter aan te sluiten bij de vraag en problemen te signaleren en aan te pakken voordat ze uit de hand lopen.¹ Vanaf 2015 hebben gemeenten wettelijk de taak lokaal invulling te geven aan dit nieuwe jeugdzorgstelsel.

De stelselwijziging steunt op een aantal belangrijke gedachten over de gemeente en de rol van de burger. De eerste gedachte is dat gemeenten dicht bij de jeugdigen en ouders staan dan provincies. Zij kunnen beter achterhalen wat de lokale gemeenschap nodig heeft en daarop aansluiten. Zo kan jeugdzorg op maat geleverd worden. Deze nabijheid tot de lokale gemeenschap opent bovendien de deur tot een krachtige maatschappelijke bron die jeugdzorg niet onbenut kan laten: sociaal kapitaal, ofwel de (eigen) kracht, mogelijkheden en netwerken van de lokale gemeenschap. De tweede gedachte is dat kwaliteitsverbetering niet mogelijk is zonder betrokkenheid van jeugd, ouders en in het bijzonder jeugdzorgcliënten. Betrokkenheid bij het aanpakken of voorkomen van problemen die voor de jeugdzorg in aanmerking komen, maar ook bij de ontwikkeling van de jeugdzorg en de stelselwijziging. Door burgers in een vroegtijdig stadium bij ontwikkelingen te betrekken, moet de jeugdzorg beter aansluiten bij hun behoeften. De lokale gemeenschap kan bovendien een signalerende en ondersteunende functie vervullen bij het voorkomen en aanpakken van problemen.

Momenteel hebben gemeenten krachtens de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (Wmo) een aantal taken op het gebied van opvoed- en opgroei-ondersteuning.² Inspraak van burgers is in de Wmo vastgelegd als een gemeentelijke verantwoordelijkheid. Gemeenten moeten dus in samenwerking met jeugd, ouders en cliënten invulling geven aan deze taken. Daaronder valt ook de inrichting van het Centrum voor Jeugd en Gezin. Bijna alle gemeenten onderschrijven op papier het recht op en nut van inspraak, invloed en initiatief van ouders en jeugdigen op beleid en de uitvoering van het beleid.³ Maar wat dit in de praktijk voor gemeenten betekent, is nog niet onderzocht. Deze vraag vormt de aanleiding voor dit onderzoek. Het Landelijk Cliëntenforum Jeugdzorg (LCFJ) vindt kwaliteitsverbetering via cliëntenparticipatie belangrijk, en vroeg het Verwey-Jonker Instituut een nulmeting uit te voeren hoe gemeenten hiermee omgaan (periode april-juni 2012). Voor u ligt het resultaat van dit onderzoek: een nulmeting van de huidige stand van zaken.

1 Zie de concept-tekst van de Jeugdwet, inclusief de Memorie van Toelichting, te vinden op: <http://www.internetconsultatie.nl/jeugdwet>.

2 Zie Wet Maatschappelijke Ondersteuning, http://wetten.overheid.nl/BWBR0020031/geldigheidsdatum_29-11-2012

3 Mak, e.a. 2010; Vandenbroucke, e.a. 2010

1.2 Doel- en vraagstelling

Dit onderzoek toont de stand van zaken van burgerparticipatie bij het gemeentelijk jeugdbeleid op twee thema's: de huidige gemeentelijke taken op het gebied van opvoed- en opgroei-ondersteuning en de (voorbereiding van) de transitie jeugdzorg. Het onderzoek gaat dus nadrukkelijk over participatie van jeugd, ouders en/of jeugdzorgcliënten bij de ontwikkeling en invulling van de jeugdzorg en het jeugdbeleid, en niet over het inzetten van eigen kracht in het kader van jeugdzorg.

De nulmeting is beschrijvend van aard. Over drie jaar, wanneer in principe alle jeugdzorg bij de gemeenten is ondergebracht, kan dit onderzoek worden herhaald om veranderingen zichtbaar te maken. Daarnaast heeft dit onderzoek tot doel inspirerende voorbeelden van participatie te belichten van gemeenten die dit al in de praktijk brengen.

Bij dit onderzoek is de volgende vraag leidend:

Wat is de stand van zaken omtrent het door gemeenten betrekken van jeugdigen en hun ouders bij de vormgeving van de gemeentelijke taken op het gebied van opvoed- en opgroei-ondersteuning - waaronder het Centrum voor Jeugd en Gezin - en bij de (voorbereiding op de) transitie van de jeugdzorg naar gemeenten?

Deelvragen helpen om deze centrale vraag goed te beantwoorden:

1. Welk beleid ontwikkelen gemeenten om jeugdigen en ouders te betrekken bij de taken op het gebied van opvoed- en opgroei-ondersteuning en bij de transitie? En op welke manier brengen zij participatie in de praktijk? Hebben zij voornemens om op deze beleidsterreinen jeugdigen en ouders te betrekken?
2. Zijn er (goede) voorbeelden van betrokkenheid van jeugdigen en ouders bij de taken op het gebied van opvoed- en opgroei-ondersteuning en bij de transitie waar andere gemeenten wat aan kunnen hebben?
3. Hoe ervaren jongeren en ouders de pogingen van hun gemeente om cliënten te betrekken bij de taken op het gebied van opvoed- en opgroei-ondersteuning en bij de transitie?

1.3 Methode van onderzoek

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden, gebruiken we verschillende onderzoeksmethoden. Hieronder benoemen we per onderdeel kort wat de gebruikte methoden zijn:

- Nulmeting. Voor de nulmeting ontvingen alle gemeenten een digitale vragenlijst per e-mail.⁴ Hierin beantwoordden gemeenten vragen over participatie in beleid en praktijk, en noteerden ze of zij zelf een goed voorbeeld hadden van participatie. Met rappelling en nabellen is geprobeerd de respons te verhogen.
- Goede voorbeelden. De voorbeelden van participatie werden op twee manieren verzameld: via een literatuursearch⁵ en via de digitale vragenlijst. Bij de selectie van voorbeelden hielden wij rekening met soort participatie, diversiteit van voorbeelden en groepen en originaliteit van het voorbeeld. Achttien voorbeelden zijn verder uitgewerkt op basis van minimaal één telefonisch interview met de gemeenteambtenaar of initiatiefnemer en relevante documenten die deze persoon aanleverde. Deze beschrijvingen zijn vervolgens voorgelegd aan de geïnterviewden.
- Ervaringen van jeugdigen, ouders en jeugdzorgcliënten. Voor dit onderdeel zijn de drie groepen zijn op verschillende manieren benaderd, bijvoorbeeld via een bestaand project of in het geval van de cliënten jeugdzorg via de belangenorganisatie. Ervaringen werden onder andere verzameld via een groeps gesprek en via een korte digitale vragenlijst.

4 De enquête is verstuurd naar de transitieleiders via een digitaal systeem, waarmee het Verwey-Jonker Instituut in meer onderzoeken werkt (NetQ). In dit systeem kunnen zowel open als gesloten vragen worden ingevuld en verwerkt.

5 Op internet en binnen catalogi van het Verwey-Jonker Instituut, het Nederlands Jeugd Instituut en PICARTA is met zoektermen gezocht. Gebruikte zoektermen zijn: ouderbetrokkenheid; jongeren, jeugdparticipatie; cliëntenbetrokkenheid EN: transitie jeugdzorg; CJG, opvoedondersteuning, (opgroei), Wmo(raden).

1.4 Leeswijzer

De verschillende hoofdstukken uit het rapport belichten allemaal een ander aspect van het onderzoek. Hoofdstuk 2 gaat in op het begrip 'participatie' en hoe dit begrip vorm krijgt in de (jeugdzorg)literatuur. Dit begrip vormt de basis van het onderzoek en van de digitale vragenlijst die transitieleiders jeugdzorg bij gemeenten ontvingen. Hoofdstuk 3 beschrijft de stand van zaken rond de participatie van jeugd, ouders en jeugdzorgcliënten bij de huidige gemeentelijke taken en de transitie. Deze eerste uitkomsten van de nulmeting beschrijven participatie in beleid en praktijk. Hoofdstuk 4 bespreekt de houding van gemeenten ten aanzien van participatie, randvoorwaarden voor participatie en knelpunten waar gemeenten tegenaan lopen. Hoofdstuk 5 behandelt de voorbeelden van participatie die voortkomen uit de literatuurstudie en de digitale vragenlijst. De voorbeelden worden in dit hoofdstuk kort op een rij gezet, evenals de belangrijkste lessen die gemeenten hieruit kunnen leren. In hoofdstuk 6 staan de meningen en ervaringen van ouders en jeugdzorgcliënten rond een aantal van deze voorbeelden centraal. Tot slot geeft hoofdstuk 7 de belangrijkste conclusies en aanbevelingen van het onderzoek weer.

2 *Participatie: waar gaat het onderzoek over?*

Dit hoofdstuk belicht verschillende onderwerpen die in dit onderzoek aan de orde komen. Paragraaf 2.1 beschrijft de huidige gemeentelijke taken en de transitie. Paragraaf 2.2 geeft vanuit de wetenschappelijke- en praktijk literatuur invulling aan het begrip 'participatie'.

2.1 *Thema's van het onderzoek*

Een uitgangspunt bij de stelselwijziging van de jeugdzorg is dat jeugdigen en ouders meer betrokken worden bij het beleid en dat eigen kracht van deze groepen gestimuleerd wordt. Op papier benadrukken bijna alle gemeenten het nut van inspraak en participatie van deze groepen.⁶ De vraag is hoe gemeenten hier in de praktijk mee omgaan. Een digitale enquête onder alle Nederlandse gemeenten geeft een beeld van de stand van zaken rond inspraak en participatie van jeugdigen en ouders in het algemeen, en cliënten jeugdzorg in het bijzonder. In deze enquête staat de betrokkenheid van deze doelgroepen bij de volgende twee onderwerpen centraal:

1. Huidige gemeentelijke taken op het gebied van opvoed- en opgroeiondersteuning⁷

In het huidige takenpakket van de gemeente speelt het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) al een belangrijke rol. Sinds 2011 moeten alle gemeenten een dergelijk centrum hebben. Dit CJG is een herkenbaar en laagdrempelig inlooppunt dat een aantal basisfuncties van ondersteuning en zorg biedt. De Wmo schrijft vijf functies voor die gemeenten moeten vervullen met het CJG:

1. Informatie en advies geven.
2. Het signaleren van problemen.
3. Het toeleiden naar lokaal en regionaal hulpaanbod.
4. Het aanbieden van licht pedagogische hulp.
5. De coördinatie van zorg.

Hoe gemeenten deze functies vormgeven, aansturen en het aanbod van opvoed- en opgroeiondersteuning invullen bepalen zij zelf. Betrokkenheid van jeugdigen en ouders bij de huidige gemeentelijke taken gaat dan bijvoorbeeld over de invulling van opvoed- en opgroeiondersteuning via het Centrum voor Jeugd en Gezin.

2. Transitie⁸

Daarnaast krijgen gemeenten te maken met de transitie van de jeugdzorg van de provincie naar de gemeente. Met de stelselwijziging worden gemeenten verantwoordelijk voor alle jeugdhulp en voor de uitvoering van kinderschermingsmaatregelen en de jeugdreclassering. *Jeugdhulp* is breed en omvat de ondersteuning, hulp en zorg aan jeugdigen en hun ouders bij alle denkbare opgroei- en opvoedproblemen. Het kan variëren van een simpel advies of een opvoedcursus tot een verblijf bij pleegouders of psychiatrische zorg. Gemeenten moeten bovendien integraal beleid ontwikkelen en maatwerk leveren. Zij moeten een (samenwerkings)structuur creëren die ruimte geeft voor een integrale aanpak en die aansluit op de lokale behoeften en mogelijkheden van ouders en jeugdigen.

Samenhang en afstemming zijn centrale begrippen in de concept-Jeugdwet. Gemeenten krijgen de plicht om de samenhang met de uitvoering van de jeugdgezondheidszorg en de afstemming met gezondheidszorg, onderwijs, werk en inkomen en politie en justitie in een beleidsplan vast te leggen. Zij zijn daarmee verantwoordelijk voor (1) het bieden van laagdrempelige en herkenbare jeugdhulp, (2) advies geven over en bepalen en inzetten van de aangewezen vorm van jeugdhulp, (3) professionals te

6 Mak et al. 2010

7 Factsheet Centrum voor Jeugd en Gezin, 2007

8 Tekst gebaseerd op de Memorie van Toelichting bij de concept-Jeugdwet.

adviseren die zich zorgen maken over een minderjarige en (4) de toegang tot de raad voor de kinderscherming (raad) en het gedwongen kader in samenhang organiseren. De gemeente dient ervoor te zorgen dat de ondersteuning, hulp en zorg aan jeugdigen, gezinnen en medeopvoeders integraal en op laagdrempelige wijze worden aangeboden. Bij een interventie wordt uitgegaan van de eigen kracht en het sociale netwerk van betrokken jeugdigen en hun ouders en is de inzet gericht op herstel en versterking daarvan. Ook vindt afstemming met eventuele ondersteuning op school plaats.

2.2 *Participatie in de wetenschappelijke en praktijk literatuur*

In deze paragraaf gaan we verder in op een ander belangrijk begrip binnen dit onderzoek, namelijk participatie.

Definitie van participatie

Gemeente kunnen jeugd, ouders en/of jeugdzorgcliënten op verschillende manieren intensief of minder intensief betrekken. Betrokkenheid van deze groepen kan op inhoudelijk niveau - bijvoorbeeld meedenken over de invulling van het aanbod van het CJG - maar ook op meer beleidsmatig niveau - meedenken over richtlijnen en nieuw beleid. Participatie gaat hier dus om "de invloed die jeugdige, ouders en jeugdzorgcliënten hebben op de ontwikkeling en invulling van het huidige en toekomstige jeugdbeleid".⁹

De participatieladder: gradaties van participatie

Participatie kent vele gradaties van invloed, variërend van luisteren naar een bepaalde doelgroep tot deze doelgroep mee laten beslissen. Modellen van participatie maken het makkelijker deze nuances in participatie te begrijpen. Dit onderzoek hanteert een participatieladder gebaseerd op de participatieladder van Hart (1992) en het medezeggenschapsmodel van De Winter et al. (2003). Medezeggenschap begint volgens dit model bij het verkrijgen van informatie van een doelgroep en loopt via meer interactieve communicatie met deze doelgroep naar daadwerkelijke inspraak en meebeslissen om te eindigen op het hoogste niveau, het nemen van verantwoordelijkheid en het tonen van betrokkenheid. Op basis hiervan zijn de volgende niveaus te onderscheiden:

1. *Informereren*: Jeugdigen, ouders en/of jeugdzorgcliënten worden geïnformeerd over belangrijke zaken, bijvoorbeeld via brieven, folders of een open dag. Zij worden op de hoogte gesteld van zaken die hen aangaan en krijgen toegang tot de noodzakelijke informatie. Doelgroepen hebben geen invloed op de verdere gang van zaken.
2. *Raadplegen*: Jeugdigen, ouders en/of jeugdzorgcliënten worden geraadpleegd over zaken die hen aangaan. Dit kan gebeuren met behulp van bijvoorbeeld een enquête of vragenlijst. Bij deze vorm geven doelgroepen eenzijdig informatie zonder dat er discussie plaatsvindt. Zij hebben weinig invloed op wat er verder met deze informatie gebeurt.
3. *In dialoog gaan*: Daadwerkelijk in contact komen met jeugdigen, ouders en/of jeugdzorgcliënten. Waar raadplegen vooral eenrichtingsverkeer is, is er bij dialoog sprake van tweerichtingsverkeer. Dialoog kan leiden tot invloed, maar dit hoeft niet.
4. *Inspraak*: Jeugdigen, ouders en/of jeugdzorgcliënten krijgen daadwerkelijk inspraak. De nadruk ligt op het stimuleren van deze groepen om inspraak te hebben in besluitvorming, maar het gaat ook om betrokkenheid van jeugdigen, ouders en/of jeugdzorgcliënten in de ontwikkeling, uitvoering en evaluatie ervan. Zij worden een serieuze partij in de ontwikkeling en hebben invloed bij beslissingen.
5. *Eigen initiatief jeugdigen*: Jeugdigen, ouders en/of jeugdzorgcliënten worden gestimuleerd om eigen initiatieven te ontplooiën en om ongevraagd advies te geven. Hier is hun autonomie het grootst.¹⁰

⁹ Afgeleid van definitie voor jeugdparticipatie uit Kwaliteitsmeter Jeugdparticipatie Gemeenten, *Be Involved*, www.be-involved.nl

¹⁰ Uozie, Rutjes, Mak & Vandenbroucke, 2010

Funcities van participatie

Participatie heeft verschillende functies. Participatie kan bijdragen aan de persoonlijke ontwikkeling.¹¹ Actief meepraten kan het zelfvertrouwen en de zelfwaarde van burgers vergroten en talenten blootleggen die zij eerder nog niet van zichzelf kenden. Doordat participatie zoals in dit onderzoek beschreven toch een vorm van maatschappelijke betrokkenheid is, stimuleert het tegelijkertijd de sociale, emotionele en morele ontwikkeling. Met name voor jeugdigen en cliënten jeugdzorg kan persoonlijke ontwikkeling een belangrijke functie van participatie zijn.

Participatie heeft ook een maatschappelijke functie. Participatie is een vorm van maatschappelijke betrokkenheid en kan zorgen voor sociaal vertrouwen tussen groepen die elkaar normaal niet tegenkomen.¹² Uit jeugdparticipatie onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat participatie de sociale binding tussen groepen in de samenleving kan vergroten.¹³

De laatste functie van participatie is een instrumenteel. Vanuit deze functie is participatie bruikbaar of zelfs noodzakelijk om tot beleid en hulpaanbod te komen dat aansluit op de problemen, behoeften en noden van burgers.¹⁴ Dit vergroot de kans op effectief beleid. Participatie leidt dan dus tot beleid op maat dat effectiever en democratischer is. Een vorm van cliëntparticipatie waarbij kwetsbare jongeren voorzieningen en begeleidingsvormen keurden leidde inderdaad tot effectievere zorg.¹⁵ Onderzoek naar cliëntparticipatie in de gezondheidszorg toonde echter wel aan dat het betrekken van cliënten in die tak niet automatisch leidt tot betere en effectievere zorg¹⁶. Deze functie van participatie kent dus ook beperkingen.

2.3 Participatiebehoefte rond jeugdzorg

In 2010 deed de Universiteit Utrecht onderzoek naar de vraag in hoeverre ouders en jongeren invloed hadden op het CJG.¹⁷ Zij onderzochten hiervoor 49 verschillende gemeenten. Op basis van een zogeheten Parent Participation in Commissioning Matrix is gekeken in hoeverre ouders en jongeren inspraak hadden in het CJG en in hoeverre gemeenten de invloed structureel monitoren.

In vijf van de 49 gemeenten vond een cliënttevredenheidsonderzoek plaats. Vijf van de 49 gemeenten hadden een cliënttevredenheidsonderzoek afgenomen en ongeveer tweederde van gemeenten had een behoefteonderzoek gedaan onder ouders en jongeren. De analyse toont dat ouders en jongeren op een aantal punten verschillen in hun wensen en verwachtingen ten aanzien van het CJG, maar dat er ook veel overeenkomsten zijn. Beide groepen wensen een laagdrempelig inlooppunt, bereikbaarheid via telefoon en internet, persoonlijk contact, informatie over sociaal-emotionele kwesties, een huiselijk CJG, een gescheiden CJG voor ouders en jongeren, en medewerkers die je serieus nemen. Jongeren willen daarnaast informatie over middelengebruik, school en toekomst, terwijl ouders meer willen weten over opgroeien en opvoeden, over wat normaal is, wat onder probleemgedrag valt en hoe om te gaan met pubers. Ouders vinden ook lotgenotencontact belangrijk. Hoogenboezem en Van der Meer (2009)¹⁸ vinden op basis van vijf onderzoeken¹⁹ ongeveer dezelfde wensen en behoeften. Anders is dat ouders in dit onderzoek ook gratis advies en hulp als behoefte noemen. Jongeren willen naast een apart inlooppunt ook aparte informatie. De onderzoekers van de Universiteit Utrecht concluderen dat jongeren en ouders invloed hebben, maar dat deze invloed niet automatisch een vervolg krijgt: 'ouders en jongeren hebben invloed gehad bij de inrichting van het CJG, maar het blijft onduidelijk op welke manier ze invloed hebben na de totstandkoming ervan'.²⁰

11 Bauer, Rutjes, Van der Gaag & Mak, 2012

12 Putnam, 2000

13 Steketee, Mak, Van der Graaf & Huygen (2005); Toolkit Jeugdparticipatie

14 Gilsing, 2001

15 Mak, Bulsink, Smid & Davelaar, 2012

16 Van den Bovenkamp, 2010

17 Renirie, 2010

18 JSO, Expertisecentrum voor jeugd, samenleving en ontwikkeling

19 Kok & Egmond, 2008; Meijer, 2007; Stichting Alexander, 2008; De Vries, 2006; Zorggroep Almere, x

20 Renirie, 2010

2.4 *Conclusie*

In hoofdstuk 2 bespraken we de belangrijkste thema's en definities voor dit onderzoek. Hoofdstuk 3 en 4 gaan verder in op de uitkomsten van de nulmeting participatie bij jeugdbeleid en jeugdzorg.

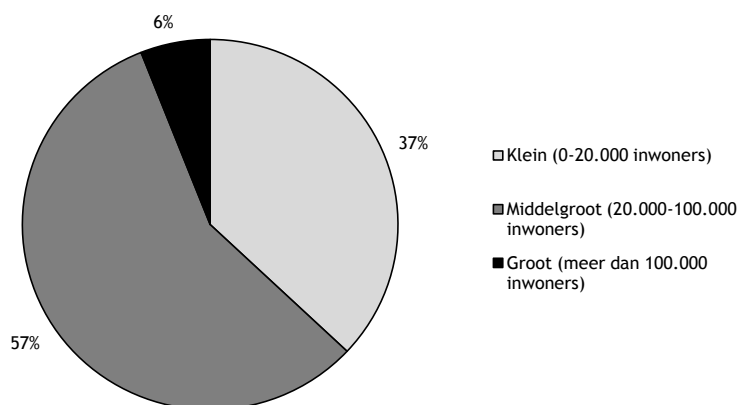
3 *Nulmeting participatie bij het jeugdbeleid en jeugdzorg: De stand van zaken*

De nulmeting moet inzichtelijk maken of en hoe gemeenten participatie bij de huidige gemeentelijke taken en bij de transitie invullen en vormgeven in beleid en praktijk. Dit hoofdstuk bespreekt de respons en de algemene bevindingen van het onderzoek. Het gaat hier vooral om de feitelijke stand van zaken in gemeenten. Hoofdstuk 4 gaat vervolgens in op de houding van en randvoorwaarden voor participatie in verschillende gemeenten en de knelpunten die gemeenten ervaren bij het inzetten van participatie.

3.1 *Respons en non-respons*

Transitieleiders jeugdzorg van alle 415 Nederlandse gemeenten en van de deelgemeenten en stadsdelen van Rotterdam en Amsterdam hebben een digitale vragenlijst ontvangen voor het onderzoek. Stadsdelen en deelgemeenten bleken in veel gevallen niet relevant, omdat bijvoorbeeld de transitie meer op gemeentelijk niveau speelt. Uiteindelijk hebben 135 gemeenten en een stadsdeel de vragenlijst volledig ingevuld. Daarmee is de respons voor gemeenten 33%. In dit onderzoek wordt het stadsdeel meegenomen in de gehele analyse en wordt verder gesproken over gemeenten. De gemeenten zijn wat betreft grootte als volgt verdeeld (figuur 1):

Figuur 1: Overzicht van gemeenten die vragenlijst ingevuld hebben

Deze percentages komen praktisch overeen met de verdeling van kleine, middelgrote en grote gemeenten op landelijk niveau (klein: 36,6%; middelgroot 57,1% en groot 6,3%). Wat dat betreft zijn de resultaten van dit onderzoek dus representatief. Het aantal grote gemeenten is in dit onderzoek echter niet heel groot (n=8).

Een aantal gemeenten die de enquête niet invulden stuurden een bericht waarom zij dit niet deden. Enkel van deze gemeenten gaven aan dat zij nog erg aan het begin staan van de transitie en dat de vragenlijst te vroeg komt of dat zij op veel vragen nog geen antwoord kunnen geven. Ook kwamen er e-mails dat de vragenlijst niet bij de juiste persoon terecht was gekomen. Veel van deze personen hebben de vragenlijst doorgestuurd naar de juiste medewerker binnen de gemeente, maar er zullen ook een aantal gemeenten zijn waar de vragenlijst niet bij de juiste medewerker terecht is gekomen en daardoor niet is beantwoord.²¹

21 De resultaten kunnen een enigszins vertekend beeld opleveren. Gemeenten die geen plannen hebben of weinig actief zijn op het gebied van participatie in het jeugdbeleid zullen waarschijnlijk minder snel reageren op deze vragenlijst.

3.2 Participatie bij huidige taken en transitie jeugdzorg verwerkt in beleid

Gemeenten kunnen op verschillende manieren omgaan met betrokkenheid van groepen. Zij kunnen de betrokkenheid van groepen in beleid verwerken, als speerpunt formuleren of het zelfs vastleggen in een budget dat bestemd is voor participatie van een bepaalde groep of meerdere groepen. Tegelijkertijd hoeft het opnemen van betrokkenheid in beleid niet te betekenen dat de gemeente het betrekken van groepen ook in de praktijk brengt. Andersom kunnen gemeenten betrokkenheid van jeugd, ouders of jeugdzorgcliënten bij jeugdbeleid formeel als beleid hebben, maar er toch in de praktijk wel aan werken.

De vraag of betrokkenheid in het beleid verwerkt is voor de huidige gemeentelijke taken en voor de transitie jeugdzorg, levert het volgende beeld op (tabel 1):

Tabel 1: Participatie of betrokkenheid van jeugd, ouders en/of jeugdzorgcliënten verwerkt in lokaal jeugdbeleid (n=136)

Participatie als beleidsdoel of speerpunt	Huidige gemeentelijke taken	Transitie jeugdzorg
Ja	62%	27%
Nee, maar wel voornemen	31%	66%
Nee en ook geen voornemen	7%	5%
Alleen beantwoord voor transitie jeugdzorg: Nog niet nagedacht over transitie	X	2%
Total	100%	100%

Tabel 1 toont dat voor de huidige gemeentelijke taken een ruime meerderheid van de gemeenten participatie als beleidsdoel, speerpunt of op een andere manier heeft benoemd in het beleid. Bijna een derde heeft dit nog niet gedaan, maar is dit wel van plan. Rond de transitie jeugdzorg is de stand van zaken anders. Ongeveer een kwart heeft participatie voor de transitie al als beleidsdoel benoemd. Tweederde van de gemeenten heeft participatie van een of meerdere groepen nog niet verwerkt in beleid, maar is dit wel van plan.

Interessant is ook welke groepen benoemd worden in het beleid (tabel 2):

Tabel 2: Percentage gemeenten dat betrokkenheid van groep bij huidige gemeentelijke taken in beleid heeft vastgelegd (n=136)

	Huidige gemeentelijke taken	Transitie jeugdzorg
Jeugd	60%	22%
Ouders	49%	22%
Cliënten Jeugdzorg	18%	19%

* Overlap is hier nog niet meegenomen. Gemeenten kunnen meerdere groepen tegelijkertijd betrekken

Bij de huidige gemeentelijke taken wordt jeugd als participatiegroep het meest benoemd. Bijna alle gemeenten die participatie als speerpunt of doel in beleid noemen doen dit voor jeugd (60% van alle gemeenten; 97% van gemeenten met participatie als speerpunt) en iets mindere mate voor ouders (49% van alle gemeenten; 79% van gemeenten met participatie als speerpunt). De cliënten worden in het huidige beleid het minst genoemd. Voor de transitie jeugdzorg zijn de percentages voor jeugd en ouders aanzienlijk lager. Ook zijn de verschillen aanzienlijk kleiner.

3.3 *Vorm van vastleggen in beleid: Hoe is betrokkenheid in beleid vastgelegd?*

Gemeenten leggen betrokkenheid of participatie van een bepaalde groep in beleid op verschillende manieren vast. Voor de huidige gemeentelijke taken heeft bijna 90% van de groep die betrokkenheid heeft vastgelegd in beleid²² dit gedaan in een beleidsnota. Meer dan een kwart geeft aan (ook) dit in de begroting te hebben opgenomen (27%). Andere genoemde manieren waarop gemeenten de betrokkenheid van de genoemde groepen meenemen in beleid zijn via een aparte nota participatie, in het CJG jaarplan, in de opzet van het CJG of in een coalitieakkoord.

Voor de transitie noemt meer dan de helft van de groep die dit beleidsmatig heeft vastgelegd²³ de beleidsnota (55%). Slechts zes procent van deze gemeenten geeft aan dat participatie van deze groepen ook is opgenomen in de begroting.

3.4 *Budgetten voor participatie*

Een kwart van de gemeenten geeft aan dat zij participatie bij de huidige gemeentelijke taken in de begroting hebben opgenomen. Bij de transitie geldt dit voor zes procent van de gemeenten. Als specifiek wordt gevraagd naar budget, blijkt bijna driekwart van de gemeenten voor 2011 een budget te hebben voor participatie (73%): achttien procent van de gemeenten heeft zelfs een budget dat geoormerkt is voor dit doel, 55% heeft een niet geoormerkt budget. Een kwart geeft aan geen budget te hebben. Voor 2012 heeft zelfs meer dan driekwart van de gemeenten een budget voor participatie (77%), alleen zijn er minder gemeenten met een geoormerkt budget: 13% geoormerkt, 64% niet geoormerkt. De meeste gemeenten noemen hier een budget tussen de €0 en €10.000 of de €10.001 en €20.000.

De zesendertig gemeenten die participatie bij de transitie als speerpunt of doelstelling in het beleid hebben benoemd, beschikken deels over een budget. De helft van deze gemeenten geeft aan een budget te hebben, drie van deze gemeenten hebben een geoormerkt (8%) en vijftien (42%) een niet geoormerkt budget.

3.5 *De praktijk: Participatie bij huidige taken en transitie jeugdzorg*

Participatie vastleggen in beleid is één ding, het in de praktijk brengen en daadwerkelijk doelgroepen betrekken is een andere zaak. Naast beleid hebben gemeenten ook aangegeven of zij een groep op dit moment al betrekken of dit van plan zijn in de toekomst (periode 2012-2014) te gaan doen, zowel voor de huidige gemeentelijke taken als voor de transitie. Meer dan de helft van de gemeente (55%; n=75) betreft minimaal een van de groepen bij het invullen van de huidige gemeentelijke taken en een op de vijf gemeenten (19%; n=25) betreft minimaal een van de drie groepen bij de transitie. Veel gemeenten betrekken op dit moment nog geen van de groepen, maar zijn dit in de nabije toekomst wel van plan voor een of meerdere groepen (36% voor huidige gemeentelijke taken (n=49), 70% voor de transitie (n=93)). In tabel 3 staat welke groepen gemeenten betrekken of van plan zijn te betrekken:

22 Vierentachtig gemeenten hebben participatie van een of meerdere groepen in beleid vastgelegd. Dit is 62% (zie tabel 1). Zij kregen ook de vervolgvragen over de manier waarop dit is vastgelegd en eventueel budget.

23 Zesendertig gemeenten hebben participatie van een of meerdere groepen in beleid vastgelegd. Dit is 27% (zie tabel 1). Zij kregen ook de vervolgvragen over de manier waarop dit is vastgelegd en eventueel budget.

Tabel 3: Percentage gemeenten dat jeugd, ouders en/of cliënten jeugdzorg in de praktijk betreft bij huidige gemeentelijke taken en bij de transitie (n=136) en voor de transitie (n=133)*

Doelgroep	Betrokkenheid in praktijk	Huidige gemeentelijke taken	Transitie jeugdzorg
Jeugd	Nu al betrokken	49%	14%
	Toekomst betrekken	35%	68%
Ouders	Nu al betrokken	47%	15%
	Toekomst betrekken	38%	69%
Cliënten Jeugdzorg	Nu al betrokken	13%	13%
	Toekomst betrekken	57%	68%

* Overlap is hier nog niet meegenomen. Gemeenten kunnen meerdere groepen tegelijkertijd betrekken of van plan zijn te betrekken en kunnen dus in verschillende cijfers voorkomen.

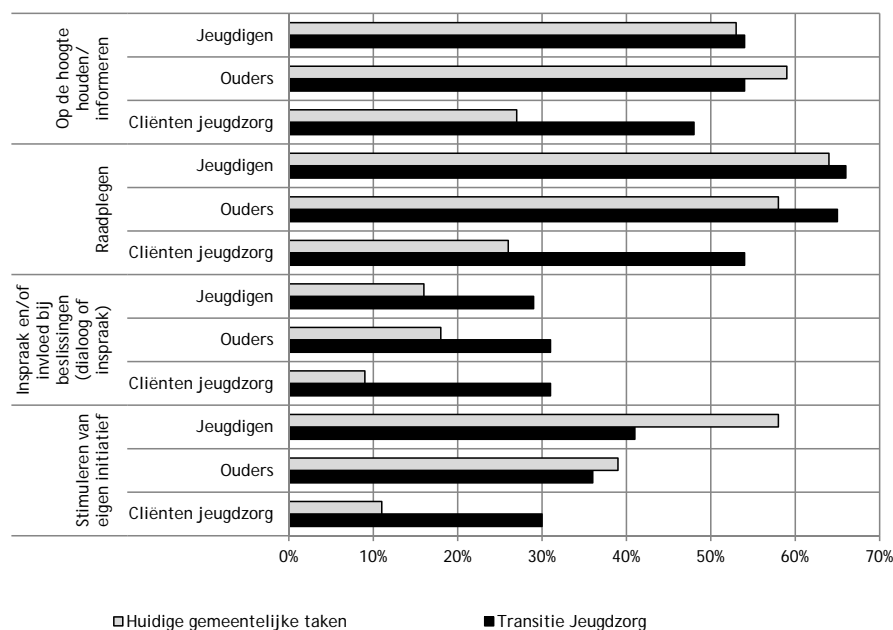
De nulmeting laat zien dat bijna de helft van de gemeenten op dit moment al jeugd en ouders betrekken bij de huidige gemeentelijke taken. Van de gemeenten die participatie nog niet in de praktijk brengen is een groot deel dit wel van plan in de nabije toekomst (2012-2014). Het percentage gemeenten dat in de praktijk cliënten betreft bij de huidige gemeentelijke taken ligt lager. Daartegenover staat wel dat ruim de helft van de gemeenten dit wel in de planning heeft voor de nabije toekomst. Bij de transitie van de jeugdzorg ligt het percentage gemeenten dat in de praktijk nu al een of meerdere groepen betreft fors lager. Alleen bij de cliënten is er een zelfde laag percentage gemeenten dat hen nu al betreft. Voor alle groepen geldt dat ongeveer een op de zes à zeven gemeenten hen al in de praktijk bij de transitie betreft, terwijl ruim twee derde van de gemeenten aangeeft dit in de nabije toekomst te willen doen.

Gemeenten die geen jeugdigen, ouders en/of jeugdzorgcliënten willen gaan betrekken, noemen als belangrijkste redenen daarvoor dat er eerder te weinig belangstelling was voor bijvoorbeeld de jeugdraad of andere raden, of dat eerdere inspanningen om ouders en jeugd te betrekken niets opleverden. Ook noemen zij tijdgebrek en het niet weten hoe participatie georganiseerd kan worden.

3.6 Mate van participatie

Gemeenten betrekken jeugd, ouders en/of jeugdzorgcliënten in verschillende mate bij de verschillende niveaus van de participatieladder. Figuur 2 laat zien in welke mate gemeenten deze groepen betrekken of gaan betrekken bij de gemeentelijke taken (n=124) en de transitie van de jeugdzorg (n=115):

Figuur 2: Mate van betrokkenheid bij huidige gemeentelijke taken en transitie jeugdzorg

Figuur 2 laat zien dat informeren - ze worden op de hoogte gebracht - en raadplegen - ze worden gehoord maar zijn niet actief betrokken - de meest gebruikte vormen zijn bij de huidige gemeentelijke taken. Dit geldt vooral voor jeugd en ouders. Groepen echt invloed geven blijkt moeilijker. Minder dan een vijfde van de gemeenten geeft ouders inspraak en invloed bij belangrijke beslissingen rond de huidige gemeentelijke taken of is van plan dit te gaan doen. Voor jeugd en cliënten ligt dit percentage nog lager. Jeugd vormt wel een belangrijke groep bij het stimuleren van eigen initiatief. Meer dan de helft van de gemeenten zegt dit te stimuleren bij deze groep. Iets minder dan de helft van de gemeenten doet dit ook bij ouders.

De transitie is een ander verhaal. Veel gemeenten geven aan groepen intensiever te (willen) betrekken bij de transitie dan zij bij de huidige gemeentelijke taken doen. Dit geldt vooral voor inspraak en voor cliënten jeugdzorg ook voor het stimuleren van eigen initiatief. Zeker cliënten zijn bij de transitie een belangrijke doelgroep. Ongeveer een vijfde van de gemeenten betreft op dit moment al een of meerdere doelgroepen (n=25), vier vijfde van de gemeenten doen dit nog niet. De antwoorden reflecteren dus deels ambities en plannen voor de toekomst.

3.7 *Vorm van participatie*

Gemeenten kunnen participatie op verschillende manieren inrichten. Voorbeelden van middelen die zij kunnen inzetten zijn onder andere een monitor of een onderzoek, raadpleging via vertegenwoordigers van doelgroepen (cliëntenraden, jeugdraden, etc.), gebruik van krant, e-mail, internet of het individueel benaderen van jongeren. Voor de huidige gemeentelijke taken gebruiken zes van de 124 gemeenten geen enkele van de voorgelegde middelen. De rest (n=118) gebruikt een of meerdere middelen. Meest gebruikt zijn de gemeentelijke monitorinstrumenten (jeugd: 56% van de gemeenten; ouders: 57% van de gemeenten; en cliënten jeugdzorg: 19% van de gemeenten) en de lokale raden, zoals de jeugd en Wmo-raad (jeugd: 54% van de gemeenten; ouders: 57% van de gemeenten; en cliënten jeugdzorg: 29% van de gemeenten). Daarnaast vormt het bezoeken van scholen een belangrijk middel om met ouders en jeugdigen in contact te komen of een samenwerking met scholen aan te gaan bij het organiseren van activiteiten die betrokkenheid stimuleren.

Rond de transitie bestaat meer onduidelijkheid. Twintig van de 118 gemeenten die al over de transitie hebben nagedacht zetten geen van deze middelen voor participatie in of weten niet wat er ingezet wordt. Voor de andere achtennegentig gemeenten zijn de gebruikte participatievormen vergelijkbaar met die voor de huidige gemeentelijke taken. Een verschil is de meer prominente positie die gemeenten de cliënt bij de transitie toedelen. Deze verandering verklaart ook de (voorgenomen) inzet van cliëntenraden (44% voor cliënten bij transitie tegenover 29% bij huidige gemeentelijke taken).

3.8 *Conclusie*

Voor dit onderzoek naar de betrokkenheid van jeugdigen, ouders en/of jeugdzorgcliënten bij de huidige gemeentelijke taken en de transitie is een vragenlijst uitgezet in alle 415 Nederlandse gemeenten. Bijna de helft van de gemeenten zegt op dit moment al jeugd, ouders en/of cliënten jeugdzorg bij de huidige gemeentelijke taken te betrekken. Een vijfde doet dit voor de transitie. Cliënten zijn als groep in tegenstelling tot jeugd en ouders in weinig gemeenten betrokken bij de huidige gemeentelijke taken. Bij de transitie betrekken gemeenten alle groepen in gelijke mate of gaan zij dit in gelijke mate doen. Het overgrote deel van de gemeenten die nog geen van de groepen betreft, is dit wel van plan te gaan doen tussen 2012 en 2014. Dit geldt zowel voor de huidige gemeentelijke taken als voor de transitie.

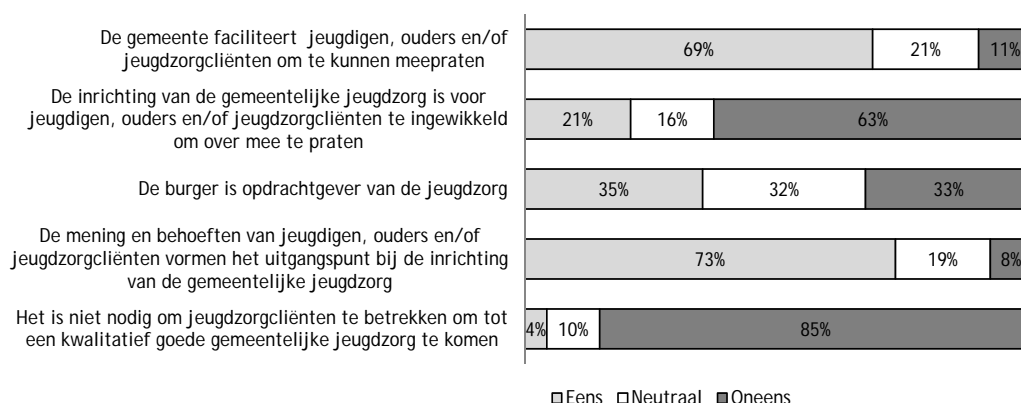
4 Nulmeting: Waar lopen gemeenten tegen aan bij participatie?

Wat vinden gemeenten van participatie van jeugd, ouders en jeugdzorgcliënten? Wat zijn volgens hen belangrijke randvoorwaarden voor participatie? En waar lopen ze tegenaan bij het inzetten van participatie? Op deze vragen gaan we in dit hoofdstuk nader in.

4.1 Houding ten aanzien van participatie

Het ontwikkelen van een structuur voor participatie vraagt toewijding van transitieleiders en gemeenten. Bij de nulmeting hebben transitieleiders gereageerd op een aantal stellingen die te maken hebben met hun houding en de houding van de gemeente wat betreft participatie (figuur 3):

Figuur 3: Stellingen over participatie van jeugd, ouders en jeugdzorgcliënten bij jeugdzorgbeleid (n=136)

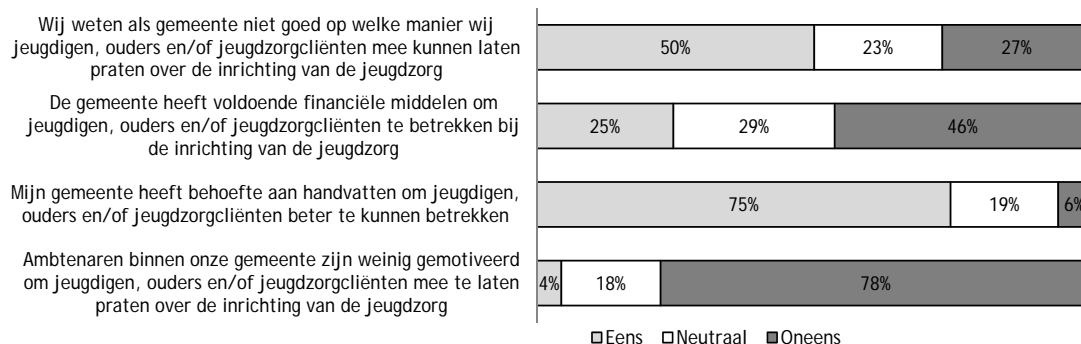
De meeste gemeenten en transitieleiders staan positief tegenover participatie van verschillende groepen rond jeugdzorg en jeugdbeleid. Veel gemeenten proberen jeugdigen, ouders en/of jeugdzorgcliënten te faciliteren om mee te praten (69%) en vinden dat deze groepen ook heel goed in staan zijn om mee te praten en dat de inrichting van de gemeentelijke jeugdzorg dus niet te complex is (63%). Ook zien veel gemeenten de meningen en behoeften van deze groepen als basis voor de inrichting van de gemeentelijke jeugdzorg (73%). Het overgrote deel van de gemeenten denk bovendien dat het betrekken van jeugdzorgcliënten nodig is om tot een goede kwaliteit van jeugdzorg te komen (85%). Alleen over de burger als opdrachtgever zijn de meningen verdeeld: ruim een derde van de gemeente ziet de burger als opdrachtgever van de jeugdzorg, en ook een derde is het hier niet mee eens.

Naast deze stellingen kregen gemeenten ook nog een vraag over mogelijke visies op participatie voorgelegd met de vraag welke visie voor hun gemeente meer geldt: 1. dat participatie van jeugdigen, ouders en/of jeugdzorgcliënten primair dient als instrument voor een effectieve en efficiënte jeugdzorg of 2. dat participatie van deze groepen het uitgangspunt vormt van het jeugdbeleid. Met andere woorden: is participatie instrumenteel aan beleid of heeft het een belangrijke intrinsieke waarde? Bijna een derde van de gemeenten ziet participatie vooral als instrumenteel (32%). Voor eveneens bijna een derde van de gemeenten zijn beide visies even belangrijk (31%). Ruim een op de drie gemeenten ziet participatie vooral als uitgangspunt van het jeugdbeleid.

4.2 Voorwaarden voor participatie

In de nulmeting werd transitieleiders via stellingen gevraagd naar een aantal randvoorwaarden voor participatie (figuur 4):

Figuur 4: Stellingen over randvoorwaarden voor participatie

Veel gemeenten zeggen dat het bij hen niet schort aan de motivatie van ambtenaren (78%). Tegelijkertijd zegt (bijna) de helft niet goed te weten hoe zij de betreffende groepen kunnen betrekken (50%) en daar ook niet altijd de financiële middelen voor te hebben (46%). Driekwart van de transitieleiders geeft aan dat hun gemeenten behoefte heeft aan handvatten om participatie beter te kunnen neerzetten.

4.3 Knelpunten en obstakels die gemeenten ondervinden bij participatie

Gemeenten zijn ook gevraagd naar de knelpunten en obstakels die zij ondervinden bij het vormgeven van participatie. Slechts een enkele transitieleider geeft aan geen knelpunten of obstakels te ervaren. Andere respondenten benoemen wel een of meerdere obstakels of knelpunten. Hieronder volgt een overzicht van de antwoorden, geordend naar een aantal terugkerende punten.

- Onduidelijkheid over de transitie

Het meest genoemde knelpunt (36 keer genoemd) is onduidelijkheid over de transitie. De transitie is in veel gemeenten nog volop in ontwikkeling; in sommige gemeenten is er nog geen (concept) beleidsvisie en daardoor is er onvoldoende kennis van hoe de (omvang) van de jeugdzorg er uit gaat zien, wie de doelgroepen zullen zijn, wat de regio-indeling gaat zijn (gemeenten zijn veelal afhankelijk van de regionale aanpak), et cetera. Veel gemeenten zijn dan ook nog zoekende. Het betrekken van ouders/jongeren wordt door de transitieleiders van deze gemeenten op dit moment daardoor ook echt nog als een stap te ver gezien. Het is nog niet aan de orde: "Waar we tegenaan lopen is dat we nu voor de transitie jeugdzorg nog niemand kunnen betrekken. We zijn nog niet zo ver in het proces. WMO Adviesraad wil al meedenken, maar er is nog niets, geen visie, geen kader, geen model".

- Representativiteit en diversiteit

Na onduidelijkheid zijn representativiteit en diversiteit de meest genoemde knelpunten. Veel gemeenten (17 keer genoemd) vinden het lastig om participatie zodanig te organiseren dat je de visie van een representatieve diverse groep ouders/cliënten/jongeren krijgt. Zoals een van de gemeenten het verwoord: "Er is sprake van een breed palet aan doelgroepen. Dit maakt het lastig om te spreken van de doelgroep jeugdigen, ouders en/of jeugdzorgcliënten. Binnen de doelgroepen zelf is al sprake van grote differentiatie. Gemeenten hebben tot op heden nog geen goed beeld van hoe groot de doelgroepen zijn en welke vorm van zorg er nodig is. Gemeenten bevinden zich nog in een beginstadium van de transitie Jeugdzorg". Gemeenten vragen zich af hoe ze een goede representativiteit voor de hele jeugdzorg moeten waarmaken. Veel participatievormen zijn niet representatief voor de hele doelgroep. Jongerengroepen of -raden zijn doorgaans niet georganiseerd en wisselen vaak van samenstel-

ling. Het is voor veel gemeenten een lastige groep om te bereiken en te werven om mee te denken. Veel gemeenten zijn wel bekend met de cliëntraden, maar vragen zich af in hoeverre deze raden de belangen van alle jeugdzorgcliënten (kunnen) vertegenwoordigen. Ook weten gemeenten niet altijd hoe zij bestaande cliëntenraden het beste kunnen betrekken en zijn sommige gemeenten bang dat vooral cliënten met negatieve ervaringen vanuit deze raden zullen reageren. Daarnaast is het bereiken van de moeilijk bereikbare groepen een punt: *“Waar je altijd een beetje tegenaan loopt, is het dat gemakkelijker is de zogenaamde betrokken ouders aan tafel te krijgen. Juist de ouders die je graag zou willen spreken (namelijk die waarbij het allemaal wat moeilijker gaat) zijn lastig(er) te benaderen”*. Een andere gemeente benoemt dat dit helemaal geldt voor ouders van jongeren met probleemgedrag die niet in een hulpverleningstraject zitten of geen hulp willen.

- Gebrek aan voorbeelden: niet weten hoe het aan te pakken

Vijftien transitieleiders weten niet goed welke adequate methoden ze in kunnen zetten en welke partijen ze dan zouden kunnen vragen dit te doen. Dit gebrek aan handvatten werd door meer gemeenten bevestigd in de stellingen uit de vragenlijst. Er is een gebrek aan duidelijk uitgestippelde methodieken of richtlijnen. Ook geven verschillende respondenten aan niet te weten hoe zij bepaalde groepen - bijvoorbeeld ouders en jeugdigen die met jeugdzorg te maken hebben gehad - kunnen bereiken. Daarnaast zijn ook het motiveren en gemotiveerd houden van deze groepen voor gemeenten lastige punten. Incidentele participatie is vaak relatief gemakkelijk te organiseren, maar het langdurig laten meedenken en betrokken houden van een doelgroep is voor veel gemeenten lastig lijkt lastiger (4x genoemd). Met name jongeren haken af door trage besluitvorming. Het moment waarop een doelgroep betrokken kan worden om mee te praten is ook een punt waar gemeenten mee zitten: *“Wanneer betrek je de doelgroepen? Welk moment is het beste? Wanneer ben je niet te vroeg en niet te laat (te vroeg waardoor het nog te vaag/niet concreet genoeg is. Te laat waardoor er al zoveel vaststaat dat er weinig meer met de inbreng van de doelgroepen gedaan kan worden)?”* Een aantal gemeenten geeft aan behoefte te hebben aan een overzicht van bestaande instrumenten, methodieken of voorbeelden.

- Gebrek aan capaciteit, tijd en financiële middelen

Een ander veel genoemd knelpunt is gebrek aan capaciteit, de juiste mensen, tijd (13 keer genoemd) en financiën (5 keer genoemd). Gebrek aan financiële middelen was ook een punt dat naar voren kwam uit de stellingen. Gemeenten worden geconfronteerd met een grote hoeveelheid taken in het kader van de decentralisatie van de jeugdzorg. Dit betekent, zoals een van de respondenten het verwoord, dat gemeenten geen tijd hebben ‘voor dit soort zaken’. Enkele respondenten stellen dat het van de persoon af hangt of er tijd voor wordt gemaakt. Een van de respondenten verwoordt het als volgt: *“We hebben net genoeg ambtelijke capaciteit om de basis van de decentralisatie jeugdzorg vorm te geven. Dit heeft te maken met uren, maar ook met invoeringsmiddelen die daar tegenover staan. Participatie van doelgroepen vraagt veel tijd, juist omdat het niet eenmalige acties moeten zijn, maar dat je het in moet bedden in het geheel en altijd moet zorgen voor opvolging/terugkoppeling”*.

- Transitie complex door regionale samenwerking: participatie maakt dit nog complexer en bij kleine gemeenten niet altijd enkel eigen verantwoordelijkheid

Vijf transitieleiders stellen dat de transitie regionaal wordt voorbereid en erg complex is. Zij denken het betrekken van doelgroepen het proces nog complexer maakt. De complexiteit van het proces maakt het bovendien lastig om jeugdigen en ouders concreet en zinvol te betrekken. Ook de vorm waarin dit zou moeten is lastig.

Vier transitieleiders geven daarnaast aan dat hun gemeente te klein is om participatie alleen vorm te kunnen geven en dat zij daardoor te maken hebben met regionale samenwerking. Participatie moet dan bovenregionaal of subregionaal worden opgepakt, waardoor de verantwoordelijkheid voor participatie van deze groepen verschuift naar het regionale niveau. Deze gemeenten geven aan te wachten voor het betrekken van deze groepen op initiatief vanuit de regio.

- Risico dat er verwachtingen gecreëerd worden die gemeente niet waar kan maken

Een paar transitieleiders wijzen erop dat participatie van ouders en jongeren bepaalde verwachtingen wekt die gemeenten vaak niet waar kunnen maken. Gemeenten willen wel dat deze groepen participe-

ren, maar de organisatieverandering die nodig is kost volgens deze gemeenten tijd. Het managen van verwachtingen is daardoor een belangrijk knelpunt. Daarom is het beter om er maar niet aan te beginnen.

- Geen interesse

Enkele transitieleiders ervaren dat ouders en jongeren helemaal niet in geïnteresseerd zijn in participatie bij de transitie jeugdzorg of de huidige gemeentelijke taken rond opvoed- en opgroei-ondersteuning. Sommigen verwijzen hierbij naar de non-respons die ze krijgen als ze zoiets in gang zetten. Ook wijzen respondenten op behoeften- en evaluatieonderzoeken die er al gedaan zijn onder jongeren en ouders.

- Cultuuromslag

Tot slot wijzen enkele respondenten er expliciet op dat de participatie van groepen een cultuuromslag vereist. Een respondent vindt het belangrijk dat de gemeente zich met de transitie jeugdzorg in het vooruitzicht -slechts een van de drie transities waar gemeenten mee te maken krijgen- proactief op gaat stellen, maar ziet dat de urgentie binnen de organisatie ontbreekt. De organisatie lijkt niet te beseffen wat er aan zit te komen: *“Al twee jaar ben ik een roepende in de woestijn”*, aldus de respondent.

Een cultuuromslag vraagt volgens een andere respondent ook een gedeelde visie en een eenduidige lijn qua handelen binnen de organisatie. Dit op een lijn krijgen van denken en handelen is volgens een van de respondenten ‘een hele uitdaging’. Daarnaast vraagt de transitie van de jeugdzorg volgens een andere respondent ook een omslag in het denken: *“Ook professionals hebben een weg te gaan. Het “onder denken”: weg uit de traditionele zorgstaat, hebben we aardig in het zicht. Het “nieuwe denken” dat voor de toekomst van het jeugdbeleid nodig is hebben we nog niet goed in beeld. Laat staan het nieuwe doen. En dat nieuwe doen moeten we samen met de ouders en jeugdigen bedenken”*.

4.4 *Behoeftte aan ondersteuning*

Aansluitend op de inventarisatie van de knelpunten is de transitieleiders gevraagd of er behoefte is aan ondersteuning om de participatie te realiseren. Slechts zeven respondenten geven aan helemaal geen behoefte te hebben aan ondersteuning. Een enkeling ziet het belang er niet van in: *“Participatie van jeugdigen, ouders en cliënten jeugdzorg is dan nog wel het laatste waar ik aan denk”*. Anderen hebben hier geen behoefte aan omdat er al regionale mogelijkheden voor ondersteuning zijn of omdat ze het zonder ondersteuning wel denken te redden. Bijvoorbeeld omdat een gemeente al genoeg ingangen heeft bij relevante instellingen en organisaties. Daarnaast zijn er ook vijf gemeenten die al ondersteuning krijgen op dit vlak, vanuit cliënten- of patiëntenorganisaties, adviesbureaus, oudernetwerken of vanuit de provincie.

Dan zijn er ook nog acht gemeenten die geen ondersteuning nodig hebben omdat de participatie door de regio, subregionaal of intergemeentelijk wordt uitgevoerd; voor kleinere gemeenten is dit vaak zinvoller. Bovenal is het voor veel gemeenten nog helemaal niet duidelijk welke ondersteuning er nodig is, maar mogelijk is daar op termijn wel zicht op (20 transitieleiders hebben dit aangegeven). Andere respondenten hebben wel behoefte aan ondersteuning. We zetten de behoeften hieronder op een rij en beginnen met daar waar de meeste behoefte aan is.

- Behoeftte aan handreiking en good practices bij andere gemeenten en overzicht cliëntparticipatie in de jeugdzorg

Bijna dertig respondenten geven aan behoefte te hebben aan goede effectieve bestaande (betaalbare) voorbeelden/instrumenten/tools om participatie in hun gemeente vorm te geven. Ze denken aan bijvoorbeeld voorbeelden uit andere gemeenten. Veel respondenten hebben behoefte aan uitwisseling van ervaringen tussen gemeenten. Daarbij wensen zij een praktische pragmatische, korte, bondige handreiking waarin wordt weergegeven wat er voor welke gemeente werkt en hoe het georganiseerd kan worden met handvatten en adviezen over de vorm, de inhoud en de organisatie van de participatie met de nadruk op het werven en bereiken van doelgroepen. Dit alles liefst ondersteund door een

website. Dit alles moet voor gemeenten wel betaalbaar zijn: *“Het zou fijn zijn als de successen die andere gemeenten hebben, worden gedeeld en gepubliceerd”*.

Naast goede voorbeelden uit een aantal respondenten ook de behoefte aan een overzicht van patiënt- en cliëntorganisaties binnen de jeugdzorg, zowel op lokaal, regionaal als landelijk niveau. Een overzicht van contactgegevens is handig om cliëntvertegenwoordigers te kunnen benaderen.

- Behoefte aan capaciteit en financiën om de participatie te realiseren

Een vijftal transitieleiders benadrukt de kosten die verbonden zijn aan participatie. Zij vinden dat de politieke aandacht vertaald moet worden in genoeg capaciteit en financiële middelen: *“Goede voorbeelden alleen zijn niet voldoende. Uitvoering blijft tijd kosten”*.

- Gezamenlijke communicatie over de benodigde cultuuromslag

De cultuuromslag die nodig is vraagt om goede communicatie om alle medewerkers binnen de gemeente qua handelen en doen op één lijn te krijgen. Een van de respondenten geeft aan dat hiervoor binnen de gemeente gezamenlijke communicatie over deze cultuuromslag nodig is.

- Andere ondersteuningsbehoeften

Een aantal gemeenten benoemt verschillende behoeften aan ondersteuning. Allereerst noemen enkele gemeenten de behoefte aan ondersteuning vanuit cliëntenorganisaties of cliëntenraden. Ook noemt een respondent de behoefte aan ondersteuning om de angst voor sociale media binnen de organisatie in te tomen. Tot slot wordt ook ondersteuning vanuit de samenleving genoemd:

“Ja. Ondersteuning vanuit de samenleving! Participatie is een wassen neus als de samenleving geen initiatief toont”.

4.5 Conclusie

De belangrijkste conclusie is dat veel gemeenten positief tegenover het betrekken van een of meerdere van deze groepen staan. Een groot aantal gemeenten brengt dit op dit moment ook al in de praktijk. Toch zijn veel gemeenten zoekende hoe zij betrokkenheid van deze groepen invulling moeten geven. Zij hebben behoefte aan duidelijke methodieken en handvatten.

In het volgende hoofdstuk wordt ingegaan op goede voorbeelden van participatie die gemeenten aandragen en een aantal voorbeelden uit de literatuur.

5 *Voorbeelden van participatie: literatuur en praktijk*

Binnen het onderzoek is nagegaan wat er al voorhanden is aan voorbeelden van betrokkenheid van jeugdigen, ouders en jeugdzorgcliënten bij de transitie en de invulling van opvoed- en opgroeiondersteuning, bijvoorbeeld bij de Centra voor Jeugd en Gezin. Wat is er bekend over de manieren waarop burgers ondervraagd zijn mee te denken over de manier waarop een CJG het beste vormgegeven kan worden? De kernvraag is: zijn er (goede) voorbeelden van cliëntbetrokkenheid in de transitie waar andere gemeenten wat aan kunnen hebben?

Dit hoofdstuk beschrijft de resultaten van deze literatuurstudie en biedt een schematisch overzicht van goede voorbeelden van participatie uit literatuur en praktijk. De voorbeelden uit de praktijk zijn via de internetvragenlijst aangedragen door gemeenten. Het hoofdstuk sluit af met een korte beschouwing.

5.1 *Voorbeelden uit de literatuur*

Gemeenten kunnen jongeren en ouders op verschillende manieren bij beleid betrekken. Een overzicht van voorbeelden is te vinden in het rapport 'Cliëntenparticipatie in beeld, inventarisatie van praktijkvoorbeelden van cliëntenparticipatie' van Vilans en Movisie (2009) of in de Toolkit Jeugdparticipatie Gemeenten van het Verwey-Jonker Instituut en Stichting Alexander (www.toolkit-jeugdparticipatie.nl). In deze onderzoeken gaat het om methodieken die bij de huidige gemeentelijke taken zijn ingezet voor jeugd- en cliëntparticipatie. JSO vervaardigde in 2009 een document 'van inspiratie tot participatie' waarin voorbeelden worden gegeven om participatie binnen het CJG structureel vorm te geven.²⁴ Zij stellen bijvoorbeeld voor dat alle CJG's een Jongereninformatiepunt (JIP) opnemen als vast onderdeel in het aanbod. De JIP's zijn binnen het bestaande jeugdbeleid professionele en lokale voorzieningen met een zeer ruime kennis en ervaring op het gebied van jeugdinformatie. Deze JIP's bestaan in onder meer Den Haag, Zoetermeer en Delft. Bij een JIP kunnen jongeren terecht voor advies en informatie. Een JIP is gericht op jongeren tussen de 12 en 25 jaar oud. Jongeren kunnen zonder afspraken binnenlopen en vragen stellen over zaken die hen bezighouden. Dit kan ook via internet (per e-mail of in een chat) of telefonisch. Deze adviezen en informatie worden gratis en vertrouwelijk verstrekt. JIP's behandelen uiteenlopende vragen en problemen, zoals op het gebied van onderwijs, wonen, seks, drugs en verslaving en gezondheid. Verder bieden JIP's ondersteuning, bijvoorbeeld bij het invullen van formulieren met betrekking tot studiefinanciering. Ook kan een JIP ondersteuning geven en bemiddelen wanneer het contact met andere instanties, zoals een baas of school, niet goed verloopt.

5.2 *Overzicht van voorbeelden uit literatuur en praktijk*

De literatuursearch en de nulmeting in Nederlandse gemeenten leveren een aantal voorbeelden en methodieken op om participatie van jeugdigen, ouders en/of cliënten van de jeugdzorg te bevorderen. Methodieken of goede voorbeelden uit de nulmeting gaan veelal over het betrekken van groepen bij de huidige gemeentelijke taken. Een groot aantal van deze voorbeelden richt zich op jeugdigen, vaak de groep jongeren van 12 tot 23 jaar, of ouders. Sommige gemeenten geven een voorbeeld waarin beide groepen tegelijkertijd meegenomen worden. De cliënten van de jeugdzorg vormen een groep die minder vaak als specifieke doelgroep aangesproken wordt. Zij participeren mogelijk wel wanneer gemeenten jeugdigen of ouders benaderen, maar weinig gemeenten betrekken cliënten jeugdzorg als

24 Van der Gun & Möhl, 2009

aparte doelgroep. Slechts twee voorbeelden richten zich specifiek op jeugdzorgcliënten. Een van deze voorbeelden gaat over de transitie. Uit de enquête bleek al dat over de transitie van de jeugdzorg bij veel gemeenten nog veel onduidelijkheid bestaat. Veel gemeenten zijn wel met deze ontwikkeling bezig, maar er bestaat hierover zoveel onduidelijkheid dat het betrekken van jeugdigen, ouders of cliënten vaak (nog) niet aan de orde is. Dit wordt ook weerspiegeld in het aantal voorbeelden.

De onderstaande tabellen beschrijven schematisch de gevonden voorbeelden. Een groot aantal van deze voorbeelden is daarnaast in meer detail beschreven in de bijlagen. Enkele voorbeelden uit de literatuur worden niet verder beschreven omdat deze in de betreffende bron, ook vermeld in de tabel, voldoende zijn uitgewerkt. De tabellen zijn uitgewerkt in vier groepen: ouders, jeugdigen, ouders en jeugdigen, en cliënten jeugdzorg. De voorbeelden staan binnen deze groepen in alfabetische volgorde. Tips en handvatten staan in deze tabellen alleen beschreven bij voorbeelden die zijn uitgewerkt voor dit onderzoek. De uitgebreide versies van deze voorbeelden en geraadpleegde bronnen zijn te vinden in de bijlagen. Bij voorbeelden die elders in de literatuur al goed zijn uitgewerkt staat aangegeven waar meer informatie te vinden is.

Tabel 4: Voorbeelden van betrokkenheid uit literatuur en praktijk gericht op ouders (Bijlage I)

Methodiek	Inhoud en opbrengsten	Tips & handvatten
Allochtone intermediairs bij het CJG	De Gemeente Delfzijl zet allochtone intermediairs in om het CJG toegankelijker te maken voor allochtone ouders met een lagere sociaaleconomische achtergrond en de eigen kracht van deze groep te versterken. De intermediairs hebben een 'brugfunctie' tussen ouders en professionals van het CJG en moeten ervoor zorgen dat het aanbod beter afgestemd raakt op deze groep. Intermediairs regelmatig in de hal van de brede school. Ze merken dat steeds meer ouders even blijven hangen voor een praatje en dat ook de professionals geleidelijk vaker aanschuiven.	<ul style="list-style-type: none"> • Intermediairs (vrijwilligers) met de achtergrond van de doelgroep kunnen de stap naar deze groep verkleinen. Dit levert inzicht op in de behoeften en wensen van deze doelgroep en kan ingezet worden om de eigen kracht van deze groep te stimuleren. • Voor het vasthouden van intermediairs zijn vrijwilligersvergoeding en waardering essentieel. • Ga na of er in de gemeenten of regio vrijwilligersorganisaties zijn die ervaring hebben met deze werkwijze. Zo niet, bouw het dan stap voor stap op.
Enquête onder ouders over opgroei- en opvoedondersteuning	De gemeente Aa en Hunze heeft een enquête uitgezet onder ouders om te achterhalen wat zij willen en verwachten van het CJG. De respons op deze enquête valt nog enigszins tegen, maar de enquête is een manier om een eerste inventarisatie te doen.	<ul style="list-style-type: none"> • Geef een duidelijke deadline en de mogelijkheid de vragenlijst digitaal in te vullen. Een herinnering sturen of nabellen helpt om de respons te verhogen. Verloot eventueel een prijs. • Test van tevoren de vragen, het liefst bij de doelgroep van de vragenlijst, om zeker te weten dat zij de vragen snappen. • Schakel sleutelfiguren in om ouders te bereiken of werk vindplaatsgericht.
Klankbordgroep met ouders	De gemeente Teylingen heeft bij de ontwikkeling van het CJG een klankbordgroep samengesteld van ouders en professionals. Deze ouders zijn gevraagd deel te nemen na een uitgebreide inventarisatie onder jongeren en ouders over hun wensen en verwachtingen van het CJG. De gemeente Teylingen heeft mede op basis van de inzichten uit de klankbordgroep de vorm voor het CJG gekozen.	<ul style="list-style-type: none"> • Benader ouders of zij deel willen nemen aan een klankbordgroep. Dit kan naar aanleiding van een behoefteonderzoek of bij andere activiteiten voor ouders. • Communiceer goed met ouders over wederzijdse verwachtingen en belasting. • Betrek ouders vanaf het begin en neem hen mee in het proces. Stuur hen tijdig stukken ter voorbereiding van de klankbordgroep. Houd bij deze stukken rekening met de leesbaarheid.
Opvoedenin.nl	Het project Opvoedenin heeft in 74 gemeenten een CJG website ontwikkeld. Deze website wordt in sommige gemeenten ingezet als virtueel CJG. Opvoedenin gebruikt een inhoudelijke database van Stichting Opvoeden en mediatips van Stichting virtueelCJG. Via de website kunnen ouders een overzicht van nieuws, agenda, cursussen, nieuwsbrief, filmpjes bekijken, formulieren invullen en anoniem vragen stellen via e-mail of chat.	Zie Gun, van der, T. & M. Möhl, 2009 voor meer informatie, www.opvoedenin.nl en www.vcjb.nl/ .

Tabel 5: Voorbeelden van betrokkenheid uit literatuur en praktijk gericht op jeugdigen (Bijlage II)

Methodiek	Inhoud en opbrengsten	Tips & handvatten
Dag van de Lokale Democratie	De dag van de lokale democratie is een samenwerking tussen de gemeente Haren en een aantal scholen. Scholieren werken een onderwerp uit dat zij eerder op school behandeld hebben. Zij doen dit vanuit het perspectief van een bepaalde politieke partij en krijgen begeleiding van een raadslid van deze partij. Ook krijgen zij informatie van verschillende deskundigen. Aan het eind van de dag debatteren en stemmen de leerlingen over het beste voorstel. Voor de gemeente Haren heeft de dag een aantal actiepunten voor het lokale gezondheidsbeleid waaronder de CJG's.	<ul style="list-style-type: none"> • Werk samen met scholen en partners in het veld. Zoek tijdig contact met deze partners en communiceer duidelijk wat de bedoeling is en wat de gemeente van verschillende partners verwacht. Speel daarbij in op de wensen van scholen en creëer draagvlak bij scholen, docenten en andere partners. • Bepaal samen met de partners een thema en datum. De scholen zijn verantwoordelijk voor de werving onder leerlingen en het behandelen van het thema. De gemeente kan het wel aantrekkelijk maken door de dag in het (lokale) nieuws onder de aandacht te brengen. Geef de dag extra body door aanwezigheid van raadsleden en de burgemeester.
Interactief toneel	De gemeente Stede Broec heeft bij de opening van het CJG gebruik gemaakt van interactief toneel om het CJG op de kaart te zetten. Dit interactieve toneel werd onder andere ingezet om taboes bespreekbaar te maken en duidelijk te maken dat mensen ook met deze zaken bij het CJG terecht kunnen. Het interactief toneel heeft een aantal thema's opgeleverd waar het CJG verder mee aan de slag gaat.	<ul style="list-style-type: none"> • Bepaal van tevoren wat het doel is van en wat er aan bod moet komen tijdens het interactief toneel. Bepaal ook wie je met dit interactief toneel wilt bereiken. Stem hier locatie en toneel op af en begin tijdig met de werving. Gebruik bij de werving verschillende bronnen: internet, bekende mensen uit de gemeente, scholen, crèches, sportverenigingen, et cetera. • Schakel voor interactief toneel een theatergroep in die hier ervaring mee heeft. Kies bij voorkeur een groep uit de regio. Zo'n groep spreekt de taal en snapt de humor, maar ook de taboes. • Interactief toneel kan zaken en behoeften binnen de gemeente aan het licht brengen. Bekijk wat de gemeente of het CJG met deze informatie kan en onderneem hier acties op. Zorg voor follow-up en ook terugkoppeling naar ouders en jongeren.
Jongerenambassadeurs	De jongerenambassadeurs zijn een groep jongeren die allemaal hun eigen portefeuille hebben, zoals onderwijs. De gemeente kan de jongerenambassadeurs ook inschakelen om mee te denken over bepaalde onderwerpen. In Den Haag hebben de jongerenambassadeurs meegedacht over de toegankelijkheid van het CJG voor jongeren. Op dit moment betreft de gemeente hen ook om mee te denken over de transitie van de jeugdzorg naar de gemeente.	<ul style="list-style-type: none"> • De organisatie van de Jongerenambassadeurs ligt in Den Haag bij de organisatie Youth and the City. De gemeente betaalt een bedrag per jaar en heeft daarover afspraken met de Jongerenambassadeurs. Afspraken gaan bijvoorbeeld over het aantal adviezen en over de omgang met Jongerenambassadeurs. Het concept Jongerenambassadeurs wordt al in verschillende gemeenten toegepast, niet alleen door Youth and the city. Deze werkwijze vraagt wel een structurele investering (zie ook Toolkit Jeugdparticipatie van Be Involved).
Jongerenraad	De Jongerenraad in Borsele geeft de gemeente gevraagd en ongevraagd advies over zaken die jongeren aangaan. Vanuit die hoedanigheid denken zij mee over het CJG en vooral hoe het CJG haar naamsbekendheid onder jongeren kan vergroten.	<ul style="list-style-type: none"> • Pas taalgebruik aan op jongeren, maak onderwerpen waarover zij meedenken begrijpelijk en neem jongeren serieus. • Spreek jongeren aan tijdens evenementen om hen zo te interesseren voor de raad.

Methodiek	Inhoud en opbrengsten	Tips & handvatten
Jongin.nl	Jongin bestaat uit een verzameling van jongerensites, waar informatie gevonden kan worden over uiteenlopende onderwerpen. Deze sites zijn gericht op jongeren tussen de 12 en 23 jaar. De onderwerpen die besproken worden lopen uiteen, van studiekeuze, bijbaantjes, vriendschap, seks(uele voorkeuren) tot persoonlijke problemen. Jongin-sites bestaan per deelnemende gemeente. Leefijdsgenoten kunnen praten over wat hen bezighoudt binnen hun gemeente of regio. Wanneer een jongere advies nodig heeft, kan deze via Jongin in contact komen met iemand die de jongere verder kan helpen. Op een forum kunnen jongeren vrij en anoniem praten over diverse onderwerpen. Er worden blogs geschreven voor en door jongeren over uiteenlopende onderwerpen.	Zie www.jongin.nl en Voorbeeld Social media voor en door jongeren
Onderzoek jongerenwensen	Alleato onderzocht in een aantal kleine en middelgrote gemeenten in Utrecht de behoeften aan CJG-website. Opvoeders en jongeren willen graag aparte websites. Jongere (12-16 jaar) en oudere respondenten (17-27 jaar) variëren qua wensen in soort onderwerpen. Oudere respondenten vinden actuele onderwerpen bijvoorbeeld belangrijker.	Zie Alleato (2009) voor meer informatie.
Peer-voorlichters CNV: 'Jongerenparticipatie binnen het CJG'	Peer-voorlichters worden ingezet om de doelgroep 14 tot 23 jarigen beter te bereiken en een stem te geven binnen het CJG. Met deze methode worden acht tot tien jongeren per keer opgeleid tot peer-voorlichters. Zij lichten hun leeftijdgenoten in over thema's die zij zelf belangrijk vinden. Na de training gaan de jongeren in duo's naar middelbare scholen om training te geven.	<ul style="list-style-type: none"> • Het CNV heeft een methodieboek met stappenplan om de methodiek peer-voorlichters vorm te geven. De werving van jongeren kan via scholen, bijvoorbeeld door het aan te bieden als maatschappelijke stage. Jongerenwerk of CNV kunnen de jongeren trainen. • De borging van deze vorm van participatie is belangrijk. Gemeenten moeten echt gemotiveerd zijn om dit te doen.
Pizzabijeenkomsten	De gemeente Bunnik wilde voor de opzet van het CJG weten wat de behoeften en wensen waren van jongeren ten aanzien van het CJG. Om hier achter te komen organiseerden zij 'pizzabijeenkomsten'. Dit zijn bijeenkomsten waar jongeren met elkaar discussiëren onder het genot van een pizza. De bijeenkomsten - in totaal vijf bijeenkomsten van twee uur met 37 jongeren - hebben de gemeente veel informatie opgeleverd en gaven input voor de vorming van het CJG.	<ul style="list-style-type: none"> • Sluit qua werving aan bij de leefwereld van jongeren. Brieven van gemeente werken niet bij jongeren, posters wel. Schakel je netwerk in: jongerenverenigingen, Scouting, Jong Nederland, kerken et cetera.
Social media voor en door jongeren	In de gemeenten Bedum, De Marne, Winsum en Eemsmond hebben 20 jongeren onder begeleiding van Jongerenwerk een website gebouwd voor jongeren van 12 tot 23 jaar. De website gaat over CJG gerelateerde onderwerpen. Jongeren maken zelf filmpjes en gaan aan de slag met een onderwerp. Zo sluit de website aan bij de belevingswereld van deze groep.	<ul style="list-style-type: none"> • Denk vanuit jongeren, maak gebruik van social media. Begeleid participanten goed bij het uitdenken, bouwen en invullen van de website. • Jongeren die de filmpjes maken zijn vrijwilligers, maar actief vrijwilligerswerk is niet vrijblijvend. Het is belangrijk bij hen de goede snaar te raken om ze gemotiveerd te houden. Het Jongerenwerk en haar contacten en netwerken speelt hierin een cruciale rol, maar alle CJG-partners moeten betrokken worden.

Tabel 6: Voorbeelden van betrokkenheid uit literatuur en praktijk gericht op ouders en jeugdigen (Bijlage III)

Methodiek	Inhoud en opbrengsten	Tips & handvatten
Bevraging en interviews op schoolpleinen en in ouderkamers	In 2009 heeft JSO voor de regio Alblas-sewaard Vijfheerenlanden een behoef-teonderzoek uitgevoerd onder ouders en jongeren over de vormgeving van het CJG. JSO interviewde jeugdigen en ouders op de schoolpleinen en zocht ouders ook op in de ouderkamers die gekoppeld waren aan de scholen. De ingezette methoden hebben bijgedragen aan de vormgeving van het CJG.	<ul style="list-style-type: none"> • Werk vindplaatsgericht. Maak gebruik van bestaande structuren die jeugdigen en ouders veel gebruiken en ondervraag hen daar. • Sluit in taalgebruik en benadering aan bij de belevingswereld van jongeren.
Dialogobijeenkomsten	Gemeenten kunnen een dialogobijeen-komst inzetten naar aanleiding van een behoefte- of inwonersonderzoek. De dialogobijeenkomst vindt plaats met alle groepen die ook bij het onderzoek betrokken waren. Zij gaan met elkaar in discussie gaan over de resultaten van een onderzoekstraject.	<ul style="list-style-type: none"> • Sluit in taalgebruik aan op de aanwe-zigen. Let op gebruik van jargon en geef voldoende gelegenheid voor vragen. • Zet een gespreksleider in die het onderwerp kent, maar ook in staat is het groepsproces te begeleiden. • Formuleer concrete actiepunten. Maak afspreken wie, wanneer wat voor zijn re-kening neemt. Koppel ondernomen acties en resultaten terug naar de betrokkenen en plan zo nodig een nieuwe dialogobij-eenkomst om deze te bespreken.
Maatschappelijk aanbesteden	De gemeente Maassluis zet met maat-schappelijk aanbesteden een vraag uit onder een breed aantal maatschappelijke partners, zoals jongerenwerk, belangen-organisaties, non-profitorganisaties, et cetera. Partners vormen coalities plannen ontwikkelen die complexe problematiek aanpakken en tegelijkertijd het stapelen van aanbod verkomen. Ook moeten de plannen maatschappelijk draagvlak heb-ben wat betekent dat burgers, jong en oud, meedenken en doen. In de eisen zit participatie dus verwerkt. Maatschappe-lijk aanbesteden gaat over verschillende onderwerpen, maar kan ook toegepast worden rond jongeren en jeugdzorg. Maassluis zet het in bij jeugdoverlast en veiligheid. De plannen zijn nog niet uit-gevoerd, maar het proces van maatschap-pelijk aanbesteden zorgt wel voor nieuwe dynamiek, met samenwerkingspartners die anders nooit met elkaar zouden samenwerken.	<ul style="list-style-type: none"> • De gemeente hoeft participatie niet altijd zelf te organiseren, maar kan dit opnemen als voorwaarden voor subsidie of bij een aanbestedingsprocedure. • Communiceer duidelijk wat de eisen en verwachtingen zijn. Stuur niet inhoudelijk, maar op proces en uitkomst of effecten. Stel je als gemeente op als regisseur en bepaal niet de inhoud.
Panelgesprekken	Het doel van een panelgesprek is om een groep mensen met elkaar in discussie te laten gaan en op deze manier dieper op een onderwerp in te gaan. De doelgroep van een panelgesprek hangt af van de onderzoeksvraag of probleem. Binnen het traject rondom het CJG en de transitie van jeugdzorg naar de gemeente kunnen naast jeugd, ouders en cliënten jeugd-zorg ook professionals meedoen aan een panelgesprek.	<ul style="list-style-type: none"> • Laat panelgesprekken door een ervaren gespreksleider leiden. • Begin tijdig met het organiseren van een panelgesprek of sluit aan bij bestaan-de bijeenkomst om groep te bereiken. Schakel indien mogelijk iemand in die de betreffende groep beter kent.

Methodiek	Inhoud en opbrengsten	Tips & handvatten
Straatinterviews	K2 peilde in 2009 door straatinterviews de wensen en behoeften ten aanzien van CJG's onder ouders en Jeugdigen. Stichting Alexander deed dit in de gemeente Hoogeveen onder jongeren.	<ul style="list-style-type: none"> • Zet interviewers in met ervaring of train mensen van tevoren om de interviews af te nemen. Neem tijd voor de interviews. Laat interviewers gedurende meerdere dagen en tijdstippen op verschillende plekken mensen interviewen. Een uurtje ergens interviewen is niet genoeg. Zorg dat de interviews goed uitgeschreven worden. • Neem voldoende tijd voor de analyse en verbind acties aan de zaken die in de interviews naar voren komen. • Deze methodiek kan ook gebruikt worden voor andere groepen, bijvoorbeeld ouders
Tour des Jeunes	De regio West-Brabant zet de Tour des Jeunes in om inzicht te krijgen in waar de decentralisatie van de jeugdzorg zich op moet richten. In verschillende etappes - bijeenkomsten - gaan kernpartners uit het jeugdveld met elkaar en de gemeente in gesprek. Zij vertellen wat ze doen, hoe ze aankijken tegen de decentralisatie en welke tips en tricks zij voor de gemeenten hebben. Ouders en jeugdigen zijn een belangrijke kernpartner. Zij gaan in een Lagerhuisdebat en de Open Space methode met elkaar en met aanwezige ambtenaren en wethouders in gesprek over de decentralisatie jeugdzorg.	<ul style="list-style-type: none"> • Laat als gemeente zien dat je een open en lerende houding hebt en het ook niet precies weet. Partners willen vaak sneller, maar een goed product kost tijd. Vraag om geduld en geef de informatie die nodig is. • Zie ouders en jongeren als belangrijkste doelgroep en professionals als een derde doelgroep. Heb vertrouwen in deze groepen.

Tabel 7: Voorbeelden van betrokkenheid uit literatuur en praktijk gericht op cliënten jeugdzorg (Bijlage IV)

Methodiek	Inhoud en opbrengsten	Tips & handvatten
Interviews en werkate- liers met cliënten van de jeugdzorg	De gemeente Groningen heeft interviews gehouden met negen cliënten uit verschillende typen jeugdzorg. Deze interviews dienden vooral om een beeld te krijgen van de situatie van deze cliënten en ook de behoeften die zij hebben ten aanzien van jeugdzorg.	<ul style="list-style-type: none"> • Doe interviews anoniem en wees hierin ook duidelijk naar geïnterviewden. • De doelgroep bereiken gaat het beste via de jeugdzorgorganisaties. • Start bij de transitie met gesprekken met inwoners en cliënten. Gebruik dit als basis voor gesprekken met beroepskrachten, management en leiding van instellingen en gemeente.
JIJ Utrecht: JIJ Meter en JIJ Panel	De JIJ Meter (instellingsniveau) en het JIJ Panel (provinciaal niveau) zijn instrumenten om participatie te verbeteren en vergroten. Via de JIJ Meter geven cliënten jeugdzorg - jongeren, ouders en opvoeders - aan wat zij vinden van cliëntparticipatie binnen een instelling. Het JIJ Panel is een panel met 160 cliënten die op verzoek van de provincie hun mening geven over verschillende onderwerpen. Leden kunnen zelf bepalen hoe zij benaderd worden, via internet, telefoon of bijeenkomsten.	<ul style="list-style-type: none"> • Maak participatie bespreekbaar. Ga niet uit van wat er goed of slecht gaat, maar maak het gesprek tussen verschillende partijen (cliënten, professionals, gemeenten) mogelijk. • Een breed cliëntenpanel kan een duurzame platformfunctie vervullen en zorgt voor een zekere representativiteit. Belangrijk is actief mensen uit (blijven) nodigen en meerdere vormen van contact aanbieden. Zij moeten vervolgens wel echt hun mening kunnen geven.

5.3 Conclusie

De literatuursearch en de nulmeting over participatie leveren een aantal waardevolle voorbeelden en methodieken voor participatie op. Vooralsnog zetten gemeenten participatie vooral in bij de invulling van de huidige gemeentelijke taken op het gebied van opvoed- en opgroei-ondersteuning. De transitie van de jeugdzorg staat bij veel gemeenten nog aan het begin. De meeste gemeenten willen eerst beter weten waar zij heen gaan met de transitie. Dit betekent, op enkele uitzonderingen na, dat jeugd, ouders en/of cliënten jeugdzorg (nog) niet betrokken worden. In sommige gevallen grijpen gemeenten dit vroege stadium al wel aan om de situatie te inventariseren, bijvoorbeeld door in gesprek te gaan met jeugdigen of ouders. De voorbeelden en methodieken over participatie gaan veelal over het CJG, maar kunnen ook in aangepaste vorm worden toegepast bij de transitie van de jeugdzorg.

De meeste voorbeelden van participatie rond jeugdzorg richten zich op jongeren. Bij deze groep gaat het vaak om de bekendheid van het CJG. Zij denken mee hoe het CJG meer naam kan krijgen en benaderbaar wordt voor jongeren. Meedenken over het aanbod en de invulling van het CJG gebeurt in veel gevallen nog niet echt intensief. Verschillende voorbeelden tonen wel manieren waarop dit zou kunnen. Bijvoorbeeld via social media, door jongeren te betrekken bij de website en andere digitale platformen van het CJG of door jongeren als peer-voorlichters in te zetten en hen zelf te laten bepalen welke thema's ze willen bespreken. De voorbeelden leveren lessen op over participatie van verschillende groepen:

Ouders

- Vaak lukt het niet om een representatieve groep ouders bij elkaar te krijgen. Participerende ouders in klankbordgroepen of raden behoren vaak tot de hoogopgeleiden. Gemeenten kunnen een andere vorm van participatie inzetten om ook de meningen van andere groepen ouders te achterhalen. Denk hierbij aan een behoefteonderzoek of interviews op het schoolplein of bij het winkelcentrum. Vindplaatsgericht werken dus.
- Een klankbordgroep van ouders of gebruik maken van ouderkamers kost vrijwel niets. Een randvoorwaarde is dat van tevoren duidelijk moet zijn wat de gemeente van ouders wil weten en wat de belasting voor deze ouders is. Dit moet goed naar hen worden gecommuniceerd. Ook het motiveren van de groep ouders is belangrijk.

Jongeren

- Sluit in de werving aan bij de leefwereld van jongeren. Werf face-to-face, via scholen, op schoolpleinen of door inzetten bestaande netwerken/structuren (jongerenwerk). Dit loopt over het algemeen beter dan 'willekeurig' via flyers, nieuwsbrieven etc.
- Praat niet over maar met jongeren. De bereidheid vanuit de gemeente om open te staan voor jongeren en om jongerenparticipatie structureel te borgen zijn essentieel voor jongerenparticipatie. Het is belangrijk dat gemeenten jongeren serieus nemen, hun taal aanpassen wanneer zij met jongeren samenwerken en bereid zijn actie te ondernemen op punten die naar voren komen tijdens een traject waarin jongeren participeren.

Cliënten

- Gemeenten kunnen cliënten jeugdzorg best benaderen om bijvoorbeeld hun mening te geven of over relevante onderwerpen mee te denken. Dit kan via eigen netwerk of via instellingen. Cliënten moeten dan wel weten waar ze aan toe zijn, wat er van hen verwacht wordt en hoe de gemeente met de informatie omgaat. Anonimiteit kan hierbij helpen.
- Niet wat goed of slecht gaat is belangrijk, maar met elkaar - cliënten, gemeenten, professionals - in gesprek komen en elkaar daarbij serieus nemen.

Uitbreidere beschrijvingen van voorbeelden zijn te vinden in de bijlagen.

6 *Ervaringen van participanten: Wat vinden zij?*

De participatie van jeugdigen, ouders en/of jeugdzorgcliënten bij de huidige gemeentelijke taken rond jeugdbeleid en bij de transitie vormen het centrale thema van dit onderzoek. Dit hoofdstuk staat in het teken van de mening van de verschillende groepen over hun participatie bij de huidige gemeentelijke taken en bij de transitie jeugdzorg. Deze meningen zijn niet representatief, maar indicatief.

6.1 *De benadering van groepen*

De groepen zijn op verschillende manieren benaderd, bijvoorbeeld via een bestaand project of in het geval van de cliënten jeugdzorg via de belangenorganisatie: het Landelijk Cliëntenforum Jeugdzorg (tevens opdrachtgever van dit onderzoek). In een groepsgesprek werden zeven (oud-)cliënten en tevens leden van cliëntenraden jeugdzorg naar hun ervaringen en meningen gevraagd. Bij de ouders en jeugdigen bleek het lastiger om via projecten groepen bij elkaar te krijgen. Een groep ouders die eerder actief was in de klankbordgroep van de gemeente Teylingen werd bevraagd via een digitale vragenlijst. Twee ouders reageerden. Jeugdigen werden benaderd via het peer-voorlichtersproject. Helaas hadden deze jongeren hun werkzaamheden al afgerond en bleek het lastig om hen weer bij elkaar te krijgen, onder andere door uiteenlopende schoolroosters. Het uitzetten van een digitale vragenlijst onder deze groep is door de tijdsduur van het onderzoek niet meer gelukt. Bij de jeugdigen zijn de bevindingen daarom gebaseerd op jeugdparticipatieonderzoeken van het Verwey-Jonker Instituut.²⁵

6.2 *Ervaringen van de doelgroepen*

Niet alleen informeren, maar echt betrekken: terugkoppeling cruciaal

De zeven aanwezigen bij het groepsgesprek voor cliënten, allen (oud-)cliënten jeugdzorg en actief bij een cliëntenraad, vinden dat jeugdigen en ouders uit de jeugdzorg vaak alleen geïnformeerd worden over zaken die hen aangaan. Degenen die wel betrokken zijn (geweest) bij de ontwikkeling van jeugdbeleid of invulling van de gemeentelijke taken geven aan dat gemeenten weinig met hun input doen of niet terugkoppelen wat zij wel of niet met hun input doen. Ook de ouders van de klankbordgroep weten niet of er daadwerkelijk wat met hun input is gedaan. Bij een recent gemeentelijk onderzoek rond jeugdparticipatie binnen de gemeente benadrukken verschillende jeugdigen dat het belangrijk is dat de gemeente naar hen luistert, hen serieus neemt, maar ook laat weten wat er met hun ideeën gebeurt. Terugkoppeling vinden alle groepen dus belangrijk. Het is belangrijk dat de gemeente aangeeft wat zij wel en niet gaat doen en waarom. Dit helpt om mensen betrokken en gemotiveerd te houden.

Wees duidelijk over wat kan en wat niet kan en kom afspraken na

Gemeenten moeten dus duidelijk zijn over wat participanten kunnen verwachten. Het gaat om concrete afspraken over wat de verwachtingen van elkaar zijn. Ook acties - wie heeft wat wanneer af - en terugkoppeling - hoe, op welke momenten, door wie en naar wie - zijn belangrijk.

²⁵ Van der Gaag, Mak & Bauer, 2012 (onder embargo); Steketee, Mak, Van der Graaf en Huygen, 2005; Rutjes, Bauer, Van der Gaag & Mak, 2012; Vandenbroucke e.a., 2010

Benader de doelgroep actief voor participatie

De cliënten geven aan dat cliëntenraden vaak zelf op de gemeente afstappen. Zij worden zelden door de gemeente zelf benaderd. En bij jeugdparticipatieonderzoeken blijkt dat veel jeugdigen wel willen meedenken, maar niet eerder wisten dat dit kon of dat zij nooit gevraagd zijn om dit te doen. In alle gevallen geldt dus dat gemeenten die participatie willen vooral actief op groepen af moeten stappen. Verschillende jeugdigen, ouders en cliënten hebben ook verschillende interesses. Sommigen willen best voor een korte periode meedoen bij het organiseren van of meehelpen bij een kortlopende activiteit, anderen houden juist van meedenken bij de ontwikkeling van beleid. Een gemeente kan hier dus op verschillende manieren op inspringen. De cliënten noemen als voorbeeld keukentafelgesprekken, aansluiten bij bestaande activiteiten van Wmo-raden, cliëntenplatforms of cliëntencafés. Participatie aantrekkelijk maken, bijvoorbeeld door voor hapjes en drankjes te zorgen, kan daarbij helpen.

Benader groepen vanuit een open houding en neem hen echt serieus

Cliënten van de jeugdzorg, maar bijvoorbeeld ook risicojongeren krijgen nogal eens te maken met vooroordelen. De aanwezigen bij het groepsgesprek geven aan dat zij door hun contact met de jeugdzorg al op een andere manier benaderd worden. Het is goed als gemeenten deze groep met een open houding en zonder teveel vooroordelen tegemoet treden: "een gemeente moet cliënten daarbij in hun waarde laten en niet zeggen dat het te complex en te ingewikkeld wordt", aldus een van hen. Belangrijk is wel dat gemeenten daarbij hun taalgebruik aanpassen aan de groep en niet over, maar met hen praten. Dit geldt voor alle groepen, cliënten, (risico)jongeren en ouders.

Complexiteit geen reden om groepen niet te betrekken, maar de ene participant kan wel beter in meer abstracte termen denken dan de andere.

De complexiteit van sommige processen en de onduidelijkheid over wat er gaat gebeuren, maken het voor veel gemeenten lastig om te bepalen of, hoe en in welk stadium zij doelgroepen gaan betrekken. De cliënten noemen dit ook. Gemeenten hebben volgens hen ouders en jeugdigen vaak wel laten participeren, maar weten zelf niet goed wat ze willen of denken dat een onderwerp te abstract of complex is om burgers bij te betrekken. De cliënten zijn het daar niet mee eens. Zij merken nu dat gemeenten vaak eerst met professionals en instellingen praten en dan pas met de jeugdzorgcliënten. Zij zien liever dat cliënten in een eerder stadium betrokken worden.

Bij de bijeenkomst met cliënten viel op dat een aantal van hen regelmatig terugviel op hun individuele ervaring en verhaal. Echt overstijgend en in het belang van de hele groep denken kan dus lastig zijn. De ene persoon is hier beter in dan de ander. Het taalgebruik aanpassen en ook abstracte zaken vertalen naar concrete situaties kan hierbij helpen.

Maak afspraken met cliëntenraad over representativiteit

De gemeenten zijn niet de enige die representativiteit van cliëntenraden als probleem benoemen; Cliënten zelf zien dit ook: "het [de cliëntenraad] is wettelijk en daarom vaak in het leven geroepen, maar vaak niet representatief", aldus een van hen. De ouders die in cliëntenraden participeren betreffen volgens de aanwezigen vaak een select gezelschap. Mensen worden vaak door organisaties gevraagd voor deelname en niet iedereen komt door die selectie heen. Een enkeling geeft aan dat het moeite kostte om in de cliëntenraad terecht te komen. Gemeenten kunnen wel afspraken maken met cliëntenraden over wie ze willen bereiken en wie in een raad moeten participeren om de representativiteit te vergroten. Een gezamenlijke missie opstellen kan volgens hen ook helpen. Cliëntenraden hebben zelf ook baat bij mensen die op een constructieve en positieve manier mee kunnen denken om problemen aan te pakken. Een van de cliënten benadrukt dat ze als raad ook een missie hebben: "een van onze missies is vanuit positief oogpunt discussiëren, niet vanuit het negatieve". Het is van belang te borgen dat een cliëntenraad voldoende mensen heeft die in staat zijn op constructieve wijze mee te denken.

Cliëntenplatform speciaal voor transitie

Een aantal cliënten vindt dat er een cliëntenplatform moet komen speciaal voor de transitie. Gemeenten kunnen dit platform dan gemakkelijk benaderen. Eventueel zou dit samengevoegd worden met de Wmo-raad. Zeker als gemeenten de verschillende decentralisaties in samenhang oppakken, is het gezamenlijk betrekken van de Wmo-raad en de doelgroepen van de nieuwe Jeugdwet een optie.

6.3 Conclusie

Dit hoofdstuk benoemt een aantal belangrijke zaken voor het betrekken van jeugd, ouders en cliënten bij jeugdbeleid en jeugdzorg. Duidelijke en concrete afspraken vormen een essentiële basis, zeker als het om intensievere vormen van betrekken gaat. Afspraken moeten niet eenzijdig over de rol van de gemeente gaan, maar juist over de samenwerking en de rol van participanten, eventuele professionals en gemeente ten opzichte van elkaar. Elkaar serieus nemen en zonder vooroordelen tegemoet treden is daarbij een voorwaarde. Dat betekent ook taal afstemmen en afspraken nakomen.

7 Conclusie en aanbevelingen

7.1 De staat van participatie rond jeugdzorg en de transitie in gemeenten

Naar een andere jeugdzorg...

Het Nederlandse jeugdzorgstelsel staat aan de vooravond van een grote verandering. Deze verandering betekent een nieuwe rol voor gemeenten, maar ook voor burgers. Met de stelselwijziging of transitie krijgen gemeenten de verantwoordelijkheid voor alle zorg voor jeugdigen en ouders binnen hun gemeente; van licht tot zwaar en van vrijwillig tot gedwongen. Een belangrijk doel van de stelselwijziging is een efficiëntere, coherente en kosteneffectieve jeugdzorg. Betrokkenheid van de doelgroepen van het nieuwe jeugdstelsel bij deze ontwikkelingen is volgens velen een essentiële voorwaarde voor een kwalitatief betere jeugdzorg. De onderliggende visie van de concept Jeugdwet is een omslag in de ondersteuning van jeugd en gezinnen: meer preventie en eerdere ondersteuning. De eigen kracht van jeugdigen en hun ouders vormt hierbij nadrukkelijk het uitgangspunt. Er is niet alleen sprake van een transitie (overdracht van bevoegdheden en taken), maar ook van een transformatie (het stelsel leunt op andere uitgangspunten).

...met een cruciale rol voor gemeenten en de doelgroep

Het zijn de gemeenten die de jeugdzorg volgens deze nieuwe uitgangspunten vorm moeten geven. Gemeenten zijn beter in staat om integraal beleid te ontwikkelen en maatwerk te bieden. Ze stemmen dit af op de lokale situatie, en gaan uit van de mogelijkheden en behoeften van individuele jeugdigen en hun ouders. In het conceptwetsvoorstel (Memorie van Toelichting) wordt gesproken van grote beleidsvrijheid van gemeenten, maar dan wel met een versterkte inbreng van de directbetrokkenen en met een maximaal transparante besluitvorming. Het wetsvoorstel verplicht tot het vinden van maximaal lokaal draagvlak, tot maximale transparantie van het gemeentelijk beleid en tot verantwoording op het lokale niveau.

De reden voor dit onderzoek

In dit onderzoek, in opdracht van het Landelijk Cliëntenforum Jeugdzorg (LCFJ), is gekeken hoe gemeenten omgaan met participatie bij hun huidige taken. Hieronder vallen de taken rond de meer preventieve jeugdzorg (o.a. de invulling van opvoed- en opgroei-ondersteuning via Centra voor Jeugd en Gezin) en bij de aankomende transitie (en transformatie). Belangrijke vragen in het onderzoek zijn: Is participatie van jeugdigen en ouders vastgelegd in beleid en/of een budget? Betreft de gemeente jeugdigen en ouders al, en waar lopen ze dan tegenaan? Hoe staan gemeenten tegenover participatie?

Gemeenten vinden participatie belangrijk...

De meeste gemeenten zeggen belang te hechten aan de participatie van jeugd, ouders en/of jeugdzorgcliënten. Dit draagt volgens hen bij aan de kwaliteit van de jeugdzorg en zorgt ervoor dat zij beter kunnen aansluiten op de behoeften en wensen van jeugdigen en ouders in hun gemeente. Er zijn maar weinig gemeenten die participatie onbelangrijk vinden.

...maar zien de nodige hobbels

Veel gemeenteambtenaren jeugdzorg willen graag, maar weten vaak niet hoe zij participatie serieus van de grond kunnen krijgen. Een van de belemmerende factoren is dat het belang van participatie niet altijd gemeentebreed wordt onderkend. Ambtenaren hebben bovendien weinig tijd, geld en menskracht om participatie echt neer te zetten. Zij missen goede voorbeelden en methodieken en weten niet op welk moment in de beleidsvorming participatie het meest van nut kan zijn. Ook de

vraag hoe zij specifieke groepen kunnen betrekken en hoe zij representativiteit van groepen kunnen garanderen, houdt ambtenaren bezig. Tot slot worstelen zij met de omgang met hoge verwachtingen die (mogelijk) bij participerende groepen ontstaan over wat de gemeente kan waarmaken. In enkele gemeenten hebben mindere ervaringen en problemen met het van de grond krijgen van participatie (geen interesse vanuit de doelgroep, veel moeite om iets te organiseren) er zelfs toe geleid dat zij beduidend minder positief zijn over participatie. De hobbels die gemeenten tegenkomen bij participatie kunnen het enthousiasme hiervoor dus verminderen

Participatie in de praktijk gebracht...

Ondanks de genoemde knelpunten zijn veel gemeenten bezig met participatie van jeugd, ouders en jeugdzorgcliënten bij de huidige gemeentelijke taken. Veel gemeenten willen de doelgroepen ook betrekken bij de transitie. Sommige brengen dit al in de praktijk, anderen zitten nog in de voorbereidende fase en zijn zoekende. Bijna tweederde van de gemeenten heeft participatie van een of meerdere groepen bij de huidige gemeentelijke taken in het beleid verwerkt. Voor de transitie zegt meer dan een kwart dit al te hebben gedaan. Meer dan de helft zegt minimaal een van de groepen bij de invulling van de huidige gemeentelijke taken te betrekken, en een op de vijf gemeenten betreft al minimaal een van de groepen bij de transitie. Gemeenten die nog geen participatie van jeugd, ouders of jeugdzorgcliënten hebben, zijn dit vaak wel in de nabije toekomst van plan.

...maar wel de minder verregaande vormen van participatie

Waar participatie al in de praktijk wordt gebracht, gaat het vaak om minder intensieve vormen van participatie. Jeugd, ouders en cliënten worden op de hoogte gehouden of hun mening wordt op basis van gesprekken met deze groepen verwerkt. Dit wordt ook door cliënten jeugdzorg en ouders zelf opgemerkt. Zij waarderen het dat ze worden betrokken, maar sommigen hebben het idee dat gemeenten hen pas in een laat stadium betrekken en niet veel met hun input doen.

...en dus blijft echte dialoog of invloed vaak uit

Echt intensief betrekken of meer invloed geven bij de ontwikkeling blijkt voor gemeenten lastig. Vaak blijft het bij het informeren of raadplegen van doelgroepen. Van echte dialoog en invloed is dan geen sprake. Een aantal transitieleiders wijst erop dat het echt betrekken van groepen een cultuuromslag vereist. Participatie structureel inbedden is voor gemeenten moeilijk. Dan gaat het niet om het structureel betrekken van dezelfde groepen (bijvoorbeeld via een Raad), maar om de organisatiestructuur die nodig is om participatie te faciliteren. Dit staat los van de vraag of participatie van een groep eenmalig is of met meer regelmaat plaatsvindt. Een andere manier van werken dus.

Participatie vergt een cultuuromslag!

Het vormgeven van participatie vergt een cultuuromslag in het denken en handelen binnen de gemeentelijke organisatie. Het betekent jeugdigen, ouders en cliënten gaan zien als serieuze en volwaardige gesprekspartners. Het gaat niet om inspraak bij plannen in een vergevorderd stadium, maar om het in een vroeg stadium van de beleidsontwikkeling openstaan voor hun meningen en ideeën. Het gaat dus in veel gemeenten om een echte verandering in denken. Dit betekent ook dat een ambtenaar participatie niet even tussendoor zonder budget kan regelen. Het goed organiseren van participatie vraagt energie, menskracht en voldoende tijd en geld.

Neem participanten serieus en laat ze weten wat er met hun inbreng is gebeurd

Hoewel representativiteit van sommige vormen van participatie in de ogen van zowel gemeenten als participanten soms een probleem kan zijn, moet de inbreng van participanten altijd serieus worden genomen. Ook als het om - volgens de gemeente - complexe, ingewikkelde zaken gaat. Participanten dienen als gelijkwaardige partners te worden gezien en benaderd, waarbij het nodig kan zijn het taalgebruik aan te passen. Het is in ieder geval van belang bij participanten heldere verwachtingen te creëren en duidelijke afspraken te maken. Die afspraken moeten ook gaan over wat er gebeurt met de inbreng van participanten, en hoe de gemeente hen daarover informeert.

7.2 *Aanbevelingen aan landelijke partijen: VWS, jeugdzorg Nederland, VNG, LCFJ*

Het is duidelijk dat er nog veel moet gebeuren om de participatie van jeugdigen, ouders en cliënten bij het nadenken over en het ontwikkelen van lokaal jeugdbeleid en jeugdzorg goed van de grond te krijgen. Met de minder verregaande vormen van participatie (informerende, raadgevende) wil het nog wel lukken. Maar bij de meer intensieve vormen, waar het echt gaat om dialoog en daadwerkelijke invloed, valt nog veel te winnen. Het ontbreekt niet aan goede wil bij gemeenten, maar veel meer aan kennis over en vaardigheden voor participatie, goede voorbeelden en praktische ondersteuning. Wij zien op dit punt een belangrijke rol weggelegd voor de landelijke partijen, met ieder daarin zijn eigen rol, functie en expertise. Het verdient aanbeveling dat de verschillende landelijke partijen, waaronder in ieder geval VWS, de VNG, Jeugdzorg Nederland en de LCFJ (en andere cliëntorganisaties) elkaar vinden in een gezamenlijke participatieagenda, en dat de uitvoering van die agenda gefaciliteerd wordt. Het monitoren van goede voorbeelden zou daarvan deel uit moeten maken. Een dergelijke participatieagenda sluit aan bij een aantal uitgangspunten van de nieuwe wet, zoals het versterken van de positie en de eigen kracht van jeugdigen en hun ouders.

Een landelijke participatieagenda is ook van belang, omdat het meer dan waarschijnlijk is dat gemeenten de komende periode veel tijd en energie besteden aan het simpelweg gereed zijn voor het overnemen van een aantal meer complexe taken in het jeugddomein. Gemeenten hebben nog veel vragen, onder andere over hoe zij de toegang tot de specialiserende jeugdzorg kunnen regelen en de relaties met aanbieders daarvan gaan vormgeven. Participatie zou hierdoor minder prioriteit kunnen krijgen. Het zal daarom flinke inspanning vergen om participatie op lokaal serieus en in een vroeg stadium op de agenda te krijgen. Het is niet te verwachten dat die inspanning vanzelf tot stand komt in gemeenten. Vormgeving van participatie vraagt investeringen in tijd, geld, kennisontwikkeling en ondersteuning, wil het echt neergezet kunnen worden volgens het gedachtegoed van de nieuwe Jeugdwet.

Dit onderzoek wijst ook uit dat het serieus van de grond krijgen van participatie een zaak van lange adem is. De bedoelde participatieagenda moet daarom op korte termijn tot stand komen. Veel gemeenten verkeren nog in een vroeg stadium van beleidsvorming als het om de transitie gaat. Het duurt nog minstens twee jaar voor de Jeugdwet in werking treedt. Er zijn nu dus nog volop kansen om te beginnen met de ontwikkeling van nieuwe participatievormen die werkelijk leiden tot dialoog en invloed. Het bewerkstelligen van een cultuuromslag, waarin de inbreng van burgers en cliënten in een vroegtijdig stadium een volwaardige plaats krijgt, biedt in deze fase van beleidsvorming de meeste kans op stevige borging in lokaal beleid. Deze vormen kunnen ontwikkeld worden in samenspraak tussen gemeenten, jeugdigen en ouders. Het uitgangspunt daarbij is maatwerk, passend bij de lokale situatie.

Meer concreet valt te denken aan:

- Deel goede voorbeelden en successen uit verschillende gemeenten, liefst via praktische, bondige handreikingen of een website, over vorm, inhoud en organisatie van participatie van jeugd, ouders en jeugdzorgcliënten.
- Bied gemeenten die met grote vragen zitten rond participatie van cliënten (betaalbare) ondersteuning bij dit traject. Ondersteuning in de vorm van handreikingen of instrumenten (zie het vorige punt), maar ook via consultaties in gemeenten. Besteed aandacht aan het overdragen van deze kennis, vaardigheden en de juiste houding: hoe draagvlak te creëren binnen de organisatie? Wat werkt, wat werkt niet bij participatie? Hoe om te gaan met representativiteit? Maar ook ondersteuning in middelen: participatie kost geld en tijd. Stel gemeenten in staat om van elkaar te leren, bijvoorbeeld door het instellen van kennisplatforms participatie jeugdwet.
- Onderzoek verder wat werkt en wat niet werkt bij de participatie van jeugdigen, ouders en cliënten jeugdzorg bij het jeugdbeleid. Goede onderbouwing is nodig om de meerwaarde van participatie duidelijk te krijgen.
- Een aantal gemeenten geeft aan behoefte te hebben aan een overzicht van de lokale, regionale en landelijke patiënt- en cliëntorganisaties van jeugdzorg, om ze te kunnen benaderen. Landelijke partijen zouden een dergelijk sociale kaart van de jeugdzorg kunnen samenstellen.

7.3 *Aanbevelingen aan gemeenten*

Gemeenten moeten vooral nadenken over hoe ze echt een dialoog van de grond krijgen met ouders, jeugdigen en cliënten. In eerste instantie gaat het daarbij om de ontwikkeling van het nieuwe lokale jeugdbeleid en jeugdzorg. Later betreft het ook de inbreng van deze groepen in de uitvoering van beleid en de evaluatie ervan.

Concreet leidt dit tot de volgende aanbevelingen:

- Het vormgeven van participatie bij het jeugdbeleid en jeugdzorg vraagt een cultuuromslag binnen de gemeente. Bepaal hoe de gemeente tegenover participatie staat en probeer daarover zowel binnen de gemeente, als met jeugdigen, ouders en cliënten op één lijn te komen. Ga daarover dus vroegtijdig in gesprek met jeugdigen en ouders. Als de gezamenlijke ambitie helder is, formuleer dan duidelijke doelen. Koppel acties aan de doelen, spreek af wie ze gaat uitvoeren en wanneer. Dit betekent ook dat er middelen nodig zijn om participatie te implementeren. Participatie is immers niet gratis.
- Participatie goed opzetten vraagt tijd (netwerken opbouwen, werven, vertrouwen winnen, inwerken), maar heeft in verschillende gemeenten al wel zijn waarde bewezen. Het serieus nemen van de groepen die participeren is daarbij essentieel. Zij moeten weten wat hun rol is, wat het doel is van de samenwerking, wat zij kunnen verwachten van de gemeente en wat de gemeente van hen verwacht. Met andere woorden: besteed veel aandacht en energie aan heldere verwachtingspatronen, en maak daarbij de grenzen van wat de gemeente kan duidelijk. Denk goed na over de wijze waarop aan participanten wordt teruggekoppeld over hun inspanningen: wat gebeurt er met hun inbreng? Het is belangrijk dat zij terughoren wat er met hun input of plannen is gebeurd. Gemeenten kunnen nagaan of bestaande vormen van participatie, zoals Wmo-raden of lokale platforms, hierin een rol kunnen spelen.
- Veel gemeenten besteden bepaalde zaken rond participatie uit, zoals het organiseren van een jeugdraad. Externe organisaties kunnen helpen om participatie meer structureel vorm te geven. Bedenk wel dat het hierbij om een langer lopende verbintenis gaat. Een andere mogelijkheid is om participatie van burgers op te nemen als voorwaarde bij een aanbestedingsprocedure, zoals in Maassluis gebeurt met Maatschappelijk aanbesteden (zie Bijlage).
- Geslaagde participatie hangt samen met de representativiteit van participatievormen. Besteed in de ideevorming over participatie samen met jeugdigen en ouders aandacht aan het belang van representativiteit van participatievormen. Bedenk samen hoe participatie zo representatief mogelijk kan zijn.
- Juist de dialoog tussen professionals, jeugdigen en ouders (samen de werkvloer) kan een belangrijke bijdrage leveren aan de ontwikkeling en uitvoering van beleid. Denk daarom goed na over het betrekken van professionals in de jeugdsector. Zorg ervoor dat zij niet als vanzelf een dominante positie krijgen in de participatie, maar maak tegelijkertijd gebruik van hun deskundigheid, professionaliteit en betrokkenheid.
- Denk na over de relatie van het lokale jeugdbeleid - als gevolg van de nieuwe Jeugdwet - met direct aanpalende terreinen, zoals passend onderwijs en de overheveling van begeleiding vanuit de AWBZ. Hebben de doelgroepen (en dus de participanten) met meerdere beleidsterreinen te maken? Houd daar dan vanuit de gebruikers/cliënten rekening mee. Laat ook hier de jeugdigen en ouders over meepraten vanuit hun ervaringen.

Bronnen

- Bauer, J., Rutjes, R., Gaag, R.S. van der, & J. Mak (2012). *Toolkit Jeugdparticipatie. Be Involved: Instrumenten Jeugdparticipatie Gemeenten*. Amsterdam/Utrecht: Stichting Alexander en Verwey-Jonker Instituut
- Bovenkamp, H.M. van den (2010). *The Limits of Patient Power: Examining active citizenship in Dutch health care*. Dissertation Erasmus University Rotterdam, The Netherlands
- Gaag, van der, R.S., Mak, J. & J. Bauer (2012). *Kwaliteitsmeter Jongerenparticipatie Gemeenten. Be Involved*. Sittard-Geleen. Utrecht/Amsterdam: Verwey-Jonker Instituut en Stichting Alexander (onder embargo)
- Gilsing, R. (2001). *Involving young people: Two perspectives on youth participation in local government*. In: Civil Society and Social Development. Salustowicz (Ed). Bern, p. 213 – 228.
- Gilsing, R. (2005). *Bestuur aan banden: lokaal jeugdbeleid in de greep van nationaal beleid*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (proefschrift Universiteit Maastricht).
- Gun, T. van der & M. Möhl, (2009). *Van inspiratie tot participatie. Op weg naar actieve deelname in het CJG*. Gouda: JSO, expertisecentrum voor Jeugd, Samenleving en Opvoeding
- Hart, R.A. (1992). *Children's Participation: From Tokenism to Citizenship*. Innocenti Essays No. 4. Florence: Unicef.
- Hoogenboezem, G. & J. van der Meer (2009). *CJG en de wensen en verwachtingen van ouders en jongeren. Samenvatting van bestaand onderzoek*. Gouda: JSO
- Klein, M. van der, Mak, J. & Gaag, R.S. van der (2011), *Professionals en vrijwilligers(organisaties) rond jeugd en gezin. Literatuur over samenwerken in de pedagogische civil society*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut. Met medewerking van M. Steketee.
- Mak, J., Gilsing, R., Rutjes, L. & J. Bauer (2012). *Gemeenten worstelen met jeugdparticipatie. 'We willen wel, maar weten niet hoe'*. In: VNG-magazine, Special Jeugd, nr. 17, september 2012.
- Mak, J., Steketee, M. & R. Gilsing (2010). *Jeugdparticipatie, nog een wereld te winnen*. In: MO Samenlevingsopbouw, 29e jaargang, nr. 225, zomer 2010, p. 26-28.
- Mak, J. & M. Davelaar (2011). *Het Jongerenkeuringsteam in actie. Participatie Audit (zwerf-)jongeren Den Haag*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut
- Mak, J., Steketee, M., Rutjes, L. & J. Bauer (2010). *Als u het écht wilt weten! Kwaliteitsmeter Jeugdparticipatie Gemeenten*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut i.s.m. Amsterdam: Stichting Alexander). Zie: www.be-involved.nl
- Mak, J., Bultink, D., Smid, S. & Davelaar, M. (2012). *Jongeren nemen hun instellingen onder de loep. Participatie Audit (zwerf-)jongeren Almere: 'Keuring van onderop'*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en Ministerie van Veiligheid en Justitie. *Conceptwetsvoorstel Jeugdwet*. 18 juli 2012
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en Ministerie van Veiligheid en Justitie. *Conceptwetsvoorstel Jeugdwet. Memorie van toelichting*. 18 juli 2012
- Programmaministerie voor Jeugd en Gezin (2007). Factsheet Centrum voor Jeugd en Gezin. Den Haag
- Putnam, R.D. (2000). *Bowling alone: the collapse and revival of American Community*. New York: Simon & Schuster Paperbacks.

- Renirie, F.J.H. (2010). *De invloed van ouders en jongeren op het Centrum voor Jeugd en Gezin*. Utrecht: Universiteit Utrecht
- Reijven, B. (K2), Video: 'wat ouders en jeugdigen verwachten van het CJG' van K2
- Rutjes, L. & Mak, J. (2010). *Inpraak van jongeren is vanaf heden te meten*. *Jeugdbeleid*, 4, 233-239.
- Rutjes, L. (2009). "Het CJG, ook om een beetje te chillen"- Alexander en IVA ontwerpen spel-simulaties voor CJG. 'Jeugdbeleid' nummer 9, 2009, p51. - p56.
- Sok, K, Kok, E., Royers, T. & B. Panhuijzen (2009). *Cliëntenparticipatie in beeld. Inventarisatie praktijkvoorbeelden van cliëntenparticipatie*. Utrecht: Movisie en Vilans
- Steketee, M., Mak, J., & Boutellier, H. (2010). *Richting geven aan jeugdbeleid*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut
- Steketee, M., Mak, J., van der Graaf, P. & A. Huygen (2005). *Jeugdparticipatiebeleid: wat levert het op? Onderzoek naar het ontwikkelen van indicatoren voor effectenmeting van jeugdparticipatiebeleid*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut
- Uzozie, A. , L. Rutjes, J. Mak & M. Vandenbroucke. *Ik heb wel een idee*. Een verkennend onderzoek naar kinderpacticipatie in Amsterdam. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut ism Amsterdam: Stichting Alexander
- Vandenbroucke, M., Braam, H. Gilsing, R., Steketee, M., Rutjes, L. & G. Strating (2010). *De staat van jeugdparticipatie in Nederland vanuit het perspectief van gemeenten. Quickscan onder 175 gemeenten*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut
- Wet Maatschappelijke Ondersteuning, 29 juni 2006
- Winter, M. de, Koppers, P., Baltum, H. (2003). *Eindrapportage Internetpanels Jeugdparticipatie*. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Folders LCFJ

Cliëntenparticipatie: impuls voor kwaliteit en vernieuwing!

Helpen vanuit cliëntperspectief. Opleiden, besturen en organiseren - zoals de cliënt deze ervaart.

Jaarverslag LCFJ 2011

De Kwaliteitsstandaarden Jeugdzorg Q4C

Vernieuwing door SamenKracht

Waarheidsvinding in de jeugdzorg

Bijlage I Praktijkvoorbeelden gericht op ouders

CJG en Ouders Veur elkoar: Allochtone intermediairs bij het CJG - Gemeente Delfzijl

Doel en doelgroep

'Veur Elkoar' richt zich op de groep allochtone en autochtone ouders met een lage SES. Het is een samenwerking met de Brede school. 'Veur Elkoar' wil de mondigheid en eigen kracht van deze ouders versterken door de inzet van intermediairs met dezelfde (culturele) achtergrond. Ouders gaan samen met intermediairs en professionals op een informele manier meedenken over aanbod en drempels van het CJG. Met dit project moet het CJG een plek worden waar ouders zich thuis voelen, maar ook positief kunnen bijdragen vanuit hun eigen kracht. Daarnaast is het doel om professionals te stimuleren intercultureel en outreachend te werken en zo het aanbod beter aan te sluiten op de wensen van deze ouders. Zij moeten dit als onderdeel van hun werk gaan zien.

Aanpak

De aanleiding voor Veur Elkoar vormden eerdere positieve ervaringen met intermediairs. In Delfzijl zit het CJG in de Brede school, maar ook dat is voor ouders een drempel. Zij associëren jeugdzorg en CJG met problemen en weten niet dat zij ook informele opvoedvragen kunnen stellen. De intermediairs moeten dit veranderen. Zij zitten aan een tafel met koffie en thee in de hal van de school en zijn goed zichtbaar. Zo kunnen ze even informeel met ouders over opvoeding of andere zaken praten, maar ook op eigen kracht en verantwoordelijkheid aanspreken of ouders doorverwijzen als dat nodig blijkt.

Intermediairs hebben daarmee een brugfunctie tussen ouders en professionals. Het zijn vrijwilligers uit de wijk die de taal en cultuur van de bewoners kennen. Het project heeft inmiddels drie intermediairs met verschillende achtergronden (Turks, Antilliaans en Nederlands). Dit moeten er zes worden. De projectleider werft intermediairs via haar netwerk en traint hen om licht pedagogische vragen van ouders te beantwoorden.

Opbrengsten

De eerste ervaringen zijn positief. Zichtbaarheid in de school zorgt voor toeloop van ouders. Soms zitten er ook professionals van CJG, GGD en Stichting MEE bij en ontstaan er gesprekken tussen hen en de ouders. In de toekomst moeten er ook intermediairs bij de GGD en andere locaties gaan zitten. Het is nog afwachten hoe het stimuleren van eigen kracht gaat werken.

Ervaringen

Eerdere ervaringen met intermediairs zijn goed. Het vasthouden van intermediairs is wel belangrijk. Intermediairs krijgen een vrijwilligersvergoeding geven en vindt waardering van deze groep belangrijk. De professionals moeten ook de meerwaarde van de inzet van de intermediairs voor hun werk gaan inzien. Het project moet echt onderdeel worden van de bestaande structuur en werkwijze.

Tips en handvatten

- Intermediairs (vrijwilligers) met de achtergrond van de doelgroep kunnen de stap naar de doelgroep verkleinen. Dit kan inzicht opleveren in de behoeften en wensen van deze doelgroep en kan ingezet worden om de eigen kracht van deze groep te stimuleren.
- Het vasthouden van intermediairs is belangrijk. Een vrijwilligersvergoeding en waardering zijn essentieel.
- Ga na of er in de gemeenten of regio vrijwilligersorganisaties zijn die ervaring hebben met deze werkwijze. Zo niet, bouw het dan stap voor stap op.

Bronnen

- Gesprek met beleidsmedewerker jeugdbeleid/onderwijs Gemeente Delfzijl.
- Gesprek met projectleider Veur Elkoar.
- Conceptversie Ouders & CJG Veur Elkoar. 2012. Verkregen via gemeente.

Enquête onder ouders over opgroei- en opvoedondersteuning - Gemeente Aa en Hunze

Doel en doelgroep

Aa en Hunze is een plattelandsgemeente waar de opkomst bij activiteiten vaak minimaal is. Een opvoeddag bij de peuterspeelzaal was geen succes. Daar lopen mensen niet gemakkelijk naar binnen om in gesprek te gaan. Ook het CJG wordt niet veel bezocht. Een enquête onder ouders moest meer inzicht geven in wat ouders willen, hoe de gezinssituatie van gezinnen is en wat zij weten over het CJG. Ook werd hen gevraagd ook hoe ze geïnformeerd willen worden en bij wie ze hulp zoeken als dat nodig is. Zo hoopt de gemeente beter aan te kunnen sluiten op wat ouders nodig hebben.

Aanpak

De gemeente vond een enquête de meest directe manier om behoeften en wensen te peilen en heeft 300 enquêtes uitgezet op scholen, op de peuterspeelzaal en op de kinderopvang. Daarvan zijn er pas twintig teruggekomen. Ouders hebben geen einddatum gekregen voor het terugsturen van de vragenlijst. De gemeente zal dus na drie maanden kijken hoeveel vragenlijsten er binnen zijn en wat ze met deze informatie gaan doen.

De gemeente gebruikt deze vorm voor het eerst. Vlak na het uitzetten van de enquête organiseerde de gemeente een bijeenkomst om ouders te informeren, maar daar kwamen weinig mensen op af. Een inschatting van tijd en geld van voorbereiding en uitvoering zijn lastig. De enquête is uitgedraaid op de afdeling jeugd en verspreid via netwerkpartners. Hierdoor zijn er weinig kosten voor het uitzetten. Het terugsturen van de enquête gaat via een antwoordnummer van de gemeente, dat loop in de algemene gemeentelijke rekening.

Opbrengsten

Ingevulde enquêtes kunnen een beeld geven van behoeften en wensen, maar het is nog te vroeg om te bepalen of het doel bereikt is. Als de respons laag blijft, gaat de gemeente vindplaatsgericht werken om ouders te vinden en hun wensen te polsen. Het is belangrijk om ouders echt te 'triggeren', anders komen ze niet. Het jongerenbrein en puberkinderen interesseren ouders heel erg, maar het bereiken van sociaal zwakkeren blijft lastig: Als ouders niet naar jou toekomen, moet je zelf naar ouders toe.

Ervaringen

De gemeente Aa en Hunze is niet erg enthousiast over het uitzetten van vragenlijsten en zet dit niet snel nog een keer in. De gemeente zou het volgende keer anders organiseren. Bijvoorbeeld sleutelfiguren uit de gemeente inschakelen doelgroepen in beeld te krijgen en te betrekken of vindplaatsgericht werken.

Tips en handvatten

- Geef een duidelijke deadline en de mogelijkheid de vragenlijst digitaal in te vullen. Een herinnering sturen of nabellen helpt om de respons te verhogen. Verloot eventueel een prijs.
- Test van tevoren de vragen, het liefst bij de doelgroep van de vragenlijst, om zeker te weten dat zij de vragen snappen.
- Schakel sleutelfiguren in om ouders te bereiken of werk vindplaatsgericht.

Bronnen:

- Telefonisch interview met beleidsmedewerker gemeente Aa en Hunze.

Klankbordgroep met Ouders - Gemeente Teylingen

Doel en doelgroep

Bij de ontwikkeling van het CJG wilde de gemeente Teylingen zoveel mogelijk ouders en jongeren betrekken om goed aan te sluiten op hun wensen.

Aanpak

De gemeente Teylingen wilde een aantal scenario's ontwikkelen voor het CJG en vroeg JSO om wensen en verwachtingen van het CJG onder jongeren en ouders te onderzoeken. JSO deed een groot kwalitatief behoefteonderzoek onder 50 ouders en 25 jongeren. JSO vond hen via kinderdagverblijven, scholen, jongerencentra en sport- en hobbyverenigingen via de panelgesprekken. Zo bereikten zij veel ouders en jongeren, zelfs 'moeilijk bereikbaren'.

Bij deze interviews werd ouders gevraagd of zij deel wilden nemen aan een klankbordgroep van het CJG. Het was de eerste keer dat de gemeente met zo'n groep werkt. De klankbordgroep bestond uiteindelijk uit zeven ouders en dertien professionals (o.a. Algemeen Maatschappelijk Werk en HALT). Een aantal ouders was vanuit hun werk ook betrokken bij het CJG en de jeugdzorg. De klankbordgroep kwam tussen 2009 en begin 2011 ongeveer vier tot zes keer per jaar bijeen. Ouders kregen voor elke vergadering stukken ter voorbereiding, maar het werd om hen gemotiveerd te houden niet te moeilijk gemaakt. De groep was betrokken bij de hele besluitvormingsprocedure rondom het CJG en werd geleid door iemand van de gemeente. De klankbordgroep adviseerde over de conceptplannen voor het CJG en deze adviezen zijn integraal overgenomen.

Ouders uit de klankbordgroep waren veelal hoogopgeleid. De mening van andere (moeilijk bereikbare) groepen moet anders achterhaald worden, bijvoorbeeld door een behoefteonderzoek.

Opbrengsten

De gemeente is zeer enthousiast over de klankbordgroep. Het heeft hen inzichten opgeleverd die ze anders niet hadden gekregen. Het doel, een goede aansluiting van het CJG bij de wensen van ouders, is met het behoefteonderzoek en het inzetten van de klankbordgroep volgens de gemeente bereikt: "Een aantal dingen die wij hebben aangepast/aangescherpt aan de hand van hun commentaar is het aantal locaties bij ons in de gemeente, de laagdrempeligheid van het CJG en het eigen budget voor de CJG coördinator", aldus een beleidsmedewerker. De gemeente heeft de samenwerking met de klankbordgroep als prettig ervaren. Ouders haakten ook niet snel af. Een harde kern bleef terugkomen en was erg gemotiveerd. De klankbordgroep bestaat niet meer, maar wordt bij belangrijke beslissingen wel weer ingeschakeld. Zo wordt de groep vastgehouden.

Ervaringen

De gemeente vindt een klankbordgroep met ouders zeker een aanrader voor andere gemeenten. Het kost vrijwel niets. Belangrijke randvoorwaarde is dat je van tevoren goed moet bepalen wat je van de ouders wilt weten en wat de belasting voor hen is. Dit moet duidelijk naar hen worden gecommuniceerd. Ook moet je ze gemotiveerd houden bijvoorbeeld door ze af en toe te belonen. Het uitvoeringsbudget van het CJG werd gebruikt voor kleine bedankjes en cadeaus.

Tips en Handvatten

- Benader ouders of zij deel willen nemen aan een klankbordgroep. Dit kan naar aanleiding van een behoefteonderzoek of bij andere activiteiten voor ouders.
- Communiceer goed met ouders over wederzijdse verwachtingen en belasting.
- Betrek ouders vanaf het begin en neem hen mee in het proces. Stuur hen tijdig stukken ter voorbereiding van de klankbordgroep. Houd bij deze stukken rekening met de leesbaarheid.

Bronnen

- Telefonisch interview met beleidsmedewerker gemeente Teylingen
- JSO (2010). 'Wensen van onze mensen'. Het CJG in Teylingen. Gouda: JSO expertisecentrum voor jeugd, samenleving en opvoeding.

Bijlage II: Praktijkvoorbeelden gericht op jongeren

De dag van de lokale democratie - Gemeente Haren*

Doel en doelgroep

De Dag van de Lokale democratie is een gezamenlijk initiatief van de gemeente Haren en drie scholen binnen deze gemeente om jeugdparticipatie te bevorderen. Scholieren verdiepen zich tijdens deze dag in een specifiek onderwerp en geven hun mening hierover. Daarnaast maken jongeren kennis met gemeentelijke politiek en leren zij hoe het maatschappelijk veld in elkaar zit.

De gemeente en scholen bepalen samen elk jaar het thema en de klassen die zij uitnodigen, meestal havo 4 of 5 en/of vwo 4 of 5. Deelname is niet verplicht. Dit jaar waren er voor het eerst ook twee leerlingen uit het dovenonderwijs aanwezig.

Het thema was in 2012 het lokaal gezondheidsbeleid, aangezien de gemeente dat dit jaar moet vaststellen in een beleidsplan en een uitvoeringsplan. De input van jongeren vormen actiepunten in het beleids- en uitvoeringsplan van de gemeente. Deze input is richtinggevend, maar wordt niet letterlijk overgenomen.

Aanpak

Scholieren hebben het thema van de dag al tijdens maatschappijleer besproken en gaan in groepjes aan de slag. Elk groepje heeft een politieke kleur en krijgt begeleiding van een raadslid uit deze partij. Gedurende de dag vertellen deskundigen steeds ander groepje jongeren hun verhaal over het thema. Het CJG en de GGD vertellen bijvoorbeeld over de functie van hun organisatie binnen het lokale gezondheidsbeleid. Met deze informatie ontwikkelen de groepjes een uitvoeringsplan. Aan het eind van de dag presenteren de groepjes hun voorstellen tijdens een speciale raadsvergadering voorgezeten door de burgemeester. Een van de voorstellen betrof vergroten van de bekendheid van het CJG onder jongeren. Groepjes stemmen over het beste voorstel of benoemen gezamenlijk de belangrijkste punten. In Haren bracht een persgroep bracht onder begeleiding van een journalist de dag in beeld. Zij gebruikten hiervoor Twitter en Facebook, maar ook filmpjes en interviews met aanwezigen.

Het organiseren van de dag kost twee ambtenaren beiden ongeveer drie werkdagen: aanwezigheid tijdens de dag zelf en twee dagen voorbereidende zaken zoals contact leggen met scholen en deskundigen, PR en het regelen van catering en locatie. De voorbereiding begint ongeveer een half jaar van tevoren. Een voorbereidingsgroep met een aantal docenten van de drie scholen, de communicatieadviseur en de beleidsmedewerker jeugd van de gemeente en een journalist bepaalt een thema en plant een datum. De gemeente Haren heeft inmiddels een goed draaiboek ontwikkeld. Een belangrijk onderdeel is de voorbereiding van de leerlingen op de scholen. Zij behandelen de thema's tijdens maatschappijleer en gebruiken documenten van de gemeente. Docenten werven de leerlingen.

De catering en organisatie kost ongeveer €2000. Het thema was dit keer heel breed, maar kan ook verbonden worden aan een concreet doel, bijvoorbeeld het verzinnen van een project ter waarde van bijvoorbeeld €5000. In dat geval komen deze kosten er nog bij.

Opbrengst

De doelen zijn dit jaar bereikt. De conclusies van de jongeren bevestigden de lijn van de gemeente. De gemeente weet wat de jongeren belangrijk vinden en heeft input voor de nota. Bovendien heeft een grote groep jongeren over het beleid nagedacht en ook organisaties leren kennen die zij voorheen niet kenden, zoals het CJG.

Ervaring

De gemeente Haren raadt andere gemeenten deze aanpak aan. Leerlingen waren tijdens de dag enthousiast en gemotiveerd. Ook de reacties bij een kleine evaluatie waren goed. De scholen willen volgend jaar weer. De terugkoppeling is wel lastiger. Tegen de tijd dat de nota uitkomt zijn deze jongeren alweer met hele andere zaken bezig. De nota wordt wel teruggekoppeld naar docenten, maar de kans dat jongeren hier nog iets van terughoren is dus niet groot.

Succes valt of staat met draagvlak op scholen en enthousiaste en gemotiveerde docenten die meehelpten bij de voorbereiding en werving. De gemeente moet hier ook tijd in steken en uitgaan van de wensen van scholen. Contacten met deskundigen is ook belangrijk. De dag biedt organisaties de gelegenheid om de gemeente te laten zien wat ze doen. De gemeente moet in de communicatie naar scholen en deskundigen duidelijk zijn over doelen en verwachtingen: wat is ieders rol, wat is de planning en wat weten jongeren al.

* Het concept van deze dag is afkomstig van Instituut voor Publiek en Politiek (IPP), genaamd de Wegwijsdag. De gemeente Haren heeft een eigen Harense versie ontwikkeld.

Tips en handvatten

- Werk samen met scholen en partners in het veld. Zoek tijdig contact met deze partners en communiceer duidelijk wat de bedoeling is en wat de gemeente van verschillende partners verwacht. Speel daarbij in op de wensen van scholen en creëer draagvlak bij scholen, docenten en andere partners.
- Bepaal samen met de partners een thema en datum. De scholen zijn verantwoordelijk voor de werving onder leerlingen en het behandelen van het thema. De gemeente kan het wel aantrekkelijk maken door de dag in het (lokale) nieuws onder de aandacht te brengen. Geef de dag extra body door aanwezigheid van raadsleden en de burgemeester.

Bronnen

- Gesprek met beleidsmedewerker welzijn en jeugd bij de gemeente Haren.
- Artikel over de dag van de lokale democratie: http://www.haren.nl/over-haren/nieuws_3299/item/geslaagde-dag-van-de-lokale-democratie_9645.html

Interactief toneel - Gemeente Stede Broec

Doel en doelgroep

Het CJG in Stede Broec heeft interactief toneel ingezet om het CJG bij de start op de kaart te zetten. Mensen moeten weten dat het CJG er is, maar ook wat zij er kunnen halen. Hetzelfde geldt voor het Jongeren centrum, het CJG speciaal voor jongeren. Kortom, duidelijk maken dat mensen naar het CJG kunnen met vragen en problemen, ook de taboes. De mensen binnen Stede Broec praten niet graag over gevoelige zaken als kindermishandeling, maar interactief toneel moest duidelijk maken dat dit bij het CJG wel kan.

Het interactieve toneel richtte zich op verschillende groepen, waaronder de kinderen van de basisscholen en hun ouders en jongeren. Theatergroep Quks verzorgde het toneel. Deze groep komt uit de regio, gebruikt de taal en humor van de regio, Westfries.

Aanpak

De voorstelling voor kinderen was een laagdrempelige voorstelling om uit te leggen hoe het CJG werkt. Naast scholen was ook de buitenschoolse opvang benaderd en ouders waren welkom. In het verhaal waren veel onderwerpen verwerkt waarmee kinderen terecht kunnen op het CJG, zoals de scheiding van ouders of gepest worden op school. In het verhaal werden alle hulpverleners en de CJG-coördinator geïntroduceerd. Zo'n honderd kinderen waren bij de voorstelling aanwezig.

Naast deze kindervoorstelling was er dezelfde week een interactief toneeldebat in het jongeren centrum voor vrijwilligers en jongeren van het jongeren centrum. Daar waren vijftig mensen aanwezig. De theatergroep deed dit met stellingen over redenen om niet naar het CJG gaan of niet over problemen te praten. Dit vormde de opmaat voor het debat. Veel deelnemers herkende bijvoorbeeld dat iedereen hoort van elkaars problemen, deze doorvertelt, maar geen stappen onderneemt. Het theater legde, volgens de beleidsmedewerker van de gemeente, de vinger op de zere plek en maakt daarmee zaken bespreekbaar in een debat.

Vooraf is er een gesprek met de theatergroep geweest om uit te leggen wat de bedoeling was. Ook was er tussentijds e-mailcontact met terugkoppeling over de ideeën van de theatergroep. De kindervoorstelling kostte €750. De debatavond kostte meer voorbereiding en was daardoor duurder, ongeveer €1700. De werving voor de kindervoorstelling gebeurde op scholen en buitenschoolse opvang. De gemeente benaderde voor de discussieavond vrijwilligersorganisaties, jongerenwerk, scholen en ambulant jongerenwerk om zo bekendheid te geven aan deze avond. Daarnaast zijn de huiskrant en lokale sleutelfiguren ingezet om mensen voor de avond te werven.

Opbrengsten

Het CJG heeft nu volgens de Taakveld coördinator educatie van de gemeente Stede Broec een goed draagvlak in de gemeente. Na de kindervoorstelling had het CJG meteen aanloop. Het is lastig om te bepalen of dit alleen door de kindervoorstelling komt. Het is onduidelijk of de vrijwilligers uit sport en jeugdwerk na het interactief toneel sneller naar het CJG toekomen. Wel waren de reacties van deze groep, grotendeels jongeren, enthousiast en klonk er de roep om dit binnen organisaties zoals jongerenwerk ook in te zetten. Tijdens de discussieavond kwamen daarnaast een aantal belangrijke thema's naar voren waarmee CJG en Jongerenwerk nu aan de slag zijn gegaan. Deze thema's zijn onder andere scheiding gezien vanuit de jeugd, schulden bij jongeren door gadgets, telefoonabonnementen, et cetera en loverboys.

Ervaringen

De gemeente Stede Broec is enthousiast over interactief toneel en kan dit andere gemeenten zeker adviseren. Belangrijk is wel dat er dan een theatergroep is die de cultuur, humor en manier van praten uit de regio weer spiegelt. Humor en enthousiasme dus, en niet 'het geheven vingertje'. Ook werving is essentieel om een zo breed mogelijke groep te bereiken. Een nadeel is wel dat het interactief toneel zich vooral richtte op de openingsweek. De follow-up is daardoor enigszins uit het oog geraakt.

Tips en handvatten

- Bepaal van tevoren wat het doel is van en wat er aan bod moet komen tijdens het interactief toneel. Bepaal ook wie je met dit interactief toneel wilt bereiken. Stem hier locatie en toneel op af en begin tijdig met de werving. Gebruik bij de werving verschillende bronnen: internet, bekende mensen uit de gemeente, scholen, crèches, sportverenigingen, et cetera.
- Schakel voor interactief toneel een theatergroep in die hier ervaring mee heeft. Kies bij voorkeur een groep uit de regio. Zo'n groep spreekt de taal en snapt de humor, maar ook de taboes.
- Interactief toneel kan zaken en behoeften binnen de gemeente aan het licht brengen. Bekijk wat de gemeente of het CJG met deze informatie kan en onderneem hier acties op. Zorg voor follow-up en ook terugkoppeling naar ouders en jongeren.

Bronnen

- Gesprek met taakveld coördinator educatie, Gemeente Stede Broec.
- Theatergroep Quks, www.quks.nl

Jongerenambassadeurs: betrokken bij CJG en transitie jeugdzorg - Gemeente Den Haag

Doel en doelgroep

De Haagse Jongerenambassadeurs hebben eerder meegedacht over de Centra voor Jeugd en Gezin in Den Haag, maar worden nu ook betrokken bij de transitie van de jeugdzorg naar de gemeente. De jongerenambassadeurs dachten mee over hoe CJG's zich behalve op jonge kinderen en hun ouders ook kunnen richten op jongeren. Aandachtspunten waren de online bereikbaarheid en het afstemmen van de ontvangst in CJG's op jongeren. Bij de transitie van de jeugdzorg wordt de rol van de jongerenambassadeurs geleidelijk duidelijker. Zij denken nu mee hoe de gemeente jongeren die ervaring hebben met de jeugdzorg actief kunnen betrekken bij de discussie rond de transitie.

Aanpak

De Jongerenambassadeurs zijn een groep van ongeveer 15 tot 18 jongeren (concept van Youth and the City; zie ook beschrijving in toolkit Jeugdparticipatie van Bauer et al. 2012). Jongeren kunnen solliciteren op een portefeuille, bijvoorbeeld onderwijs. Zij worden aangenomen vanwege hun affiniteit met het onderwerp van de portefeuille. Dit zorgt voor een divers samengestelde groep. Jongeren worden gekoppeld aan een beleidsambtenaar op dit onderwerp. Deze ambtenaar neemt de jongere mee naar congressen, praat hem of haar bij over het beleid, overlegt met hem of haar over het onderwerp en laat de jongere meedenken. De Jongerenambassadeurs kunnen zowel gevraagd als ongevraagd advies geven, met een vast aantal adviezen per jaar (volgens afspraak met de gemeente).

Tijdens de vorming van de CJG's heeft de stedelijk projectleider CJG van de Gemeente Den Haag de Haagse Jongerenambassadeurs gevraagd om mee te denken over hoe het CJG een veilige en aantrekkelijke plek kan worden voor jongeren. In drie brainstormsessies - één voor de opening op het stadhuis en twee na de opening op het CJG - moest duidelijk worden wat hiervoor nodig is. De eerste brainstormsessie was met de projectleider erbij. De twee latere sessies vonden plaats op het CJG om te kijken wat de jongerenambassadeurs van het CJG vonden en hoe dit aantrekkelijker kon worden gemaakt voor de doelgroep.

Daarnaast waren de projectleider en een van de Jongerenambassadeurs aanwezig bij de Haagse Jeugddroom, een bijeenkomst met vijfentwintig partijen over de transitie jeugdzorg en gaan meedenken over een conferentie voor jongeren over de transitie van de jeugdzorg. Momenteel denken de jongerenambassadeurs mee over het actief betrekken van ervaringsdeskundige jongeren uit de Jeugdzorg bij de discussie rondom de transitie. De jongerenambassadeurs zullen een bemiddelende rol krijgen tussen de gemeente, instanties en de Jeugdzorg jongeren.

Opbrengsten

De jongerenambassadeurs zijn niet heel intensief betrokken geweest bij de vorming van de CJG's, maar wel bij het betrekken van jongeren bij de Haagse CJG's. De inmenging van de jongerenambassadeurs heeft ertoe geleid dat jongeren ook in een ander stadsdeel naar het CJG mogen. Als ze niet in hun eigen stadsdeel willen, bijvoorbeeld uit schaamte of uit angst voor een mogelijke confrontatie met ouders - kunnen ze dus ergens anders terecht. Uit de brainstormsessies kwam bovendien dat het CJG zich, zeker door aansluiting bij de speltheek, erg op kleine kinderen richt. Ook de balie medewerkers zijn getraind om met jonge kinderen om te gaan en bleken zich niet altijd raad te weten met jongeren. Nu worden balie medewerkers getraind om bijvoorbeeld om te kunnen gaan met jongeren die bij de balie hangen. Wanneer een balie medewerker hier niets mee doet, raken zij deze groep namelijk kwijt. Het CJG werkt hier nu dus aan. De jongerenambassadeurs hebben niet naar het aanbod gekeken, maar vooral meegedacht over de laagdrempeligheid voor jongeren: hoe zij binnenkomen, blijven en doorverwezen kunnen worden. Zij hebben ook meegedacht over de PR en het openingsevenement van het CJG en waren hierbij aanwezig om het CJG bekendheid te geven.

Rond de transitie is op dit moment nog geen opbrengst te benoemen. De jongerenambassadeurs praten wel al mee, maar er zijn nog geen concrete resultaten uit gekomen.

Ervaring met aanpak

De Jongerenambassadeurs krijgen van coördinatoren van de stadsdelen terug dat de gemeente blij is met hun inbreng. Op dit moment is de structuur rond die inbreng nog wel ad hoc. Meer structuur en terugkoppeling zouden beter zijn. De begeleider van de Haagse Jongerenambassadeurs geeft aan dat het goed is om naast de jongerenambassadeurs ook andere jongeren te betrekken. De transitie zit in nog in de beleidsontwikkelingsfase, maar dat is volgens de begeleider juist een kans om nu al jongeren te betrekken en niet pas als het beleid er is.

Tips en handvatten

→ De organisatie van de Jongerenambassadeurs ligt in Den Haag bij de organisatie Youth and the City. De gemeente betaalt een bedrag per jaar en heeft daarover afspraken met de Jongerenambassadeurs. Afspraken gaan bijvoorbeeld over het aantal adviezen en over de omgang met Jongerenambassadeurs. Het concept Jongerenambassadeurs wordt al in verschillende gemeenten toegepast, niet alleen door Youth and the city. Deze werkwijze vraagt wel een structurele investering (zie ook de Toolkit Jeugdparticipatie van Be Involved).

Bronnen

- Gesprek met begeleider Haagse Jongerenambassadeurs.
- Bauer, J. , Rutjes, R. , Gaag, R.S. van der, & J. Mak (2012). Toolkit Jeugdparticipatie. Be Involved: Instrumenten Jeugdparticipatie Gemeenten. Amsterdam/Utrecht: Stichting Alexander en Verwey-Jonker Instituut
- Youth and the City, www.youthandthecity.nl
- Haagse Jongerenambassadeurs, www.haagsejongerenambassadeurs.nl
- Jongerenambassadeurs Zoetermeer, www.jazoetermeer.nl

Jongerenraad - Gemeente Borsele

Doel en doelgroep

De gemeente Borsele betreft jongeren via de Jongerenraad. Zij geven regelmatig advies over onderwerpen die voor jongeren relevant zijn. Vanuit die rol denken zij dus ook mee over het onder de aandacht brengen van het CJG bij jongeren. De bedoeling is dat jongeren uit de gemeente uiteindelijk weten met welke vragen zij terecht kunnen en dat zij het CJG weten te vinden als dat nodig is.

Aanpak

De Jongerenraad geeft als adviesraad gevraagd en ongevraagd advies aan het gemeentebestuur en organiseert daarnaast diverse activiteiten voor jongeren in de gemeente. De Jongerenraad heeft de vrije hand in het organiseren van deze activiteiten, zolang het maar past bij de jongeren in de gemeente. De Jongerenraad is al negen jaar actief en bestaat uit veertien jongeren in de leeftijd van 14 tot 24 jaar. De raad streeft naar een gelijke verdeling van jongens en meisjes, opleidingsniveaus en woonkernen. Jongeren melden zich aan of komen binnen via andere leden. Werving gebeurt daarnaast bij een openbare gemeenteraadvergadering en via een enquête onder alle jongeren tussen de 12 en 23 jaar. Dit heeft nieuwe leden en naamsbekendheid opgeleverd. Ook aanwezigheid bij evenementen voor jongeren wordt ingezet voor naamsbekendheid en nieuwe leden. De Jongerenraad bestaat uit een aantal werkgroepen op een aantal thema's. De tijdsinvestering voor de jongeren wisselt erg. Formeel gezien vergadert de adviesraad één keer per maand, dus ongeveer negen keer per jaar, maar vergaderingen voor werkgroepen bepalen zij zelf.

De Jongerenraad is formeel een adviesraad en leden hebben dus recht op presentiegelden. Dit geld, ongeveer €20.000 tot €24.000 per jaar, gebruiken zij als budget. Zij organiseren evenementen en verstrekken subsidie aan projecten die andere jongeren buiten de jongerenraad willen organiseren.

De Jongerenraad adviseerde onder andere over het verbeteren van de vormgeving en naamsbekendheid van het CJG. Zij adviseerden ondermeer folders neerleggen bij huisartsen, naar scholen toegaan, op het prikbord op school een folder hangen en een stukje in de schoolkrant schrijven over het CJG. De gemeente voert deze adviezen nu uit. De Jongerenraad denkt mee over de transitie jeugdzorg, maar is nog niet heel intensief betrokken. Daarvoor is het nog te vroeg. De jongerenraad krijgt concrete zaken rond de transitie gelijk te horen.

Opbrengsten

De Jongerenraad is een vast onderdeel van de gemeente dat bij verschillende zaken wordt betrokken. Een nadeel is dat er alleen jongeren zitting nemen in de Jongerenraad die al geïnteresseerd zijn. Jongeren die niet geïnteresseerd zijn, zijn veel lastiger om te bereiken.

Ervaring

Een Jongerenraad is een aanrader voor alle gemeenten. Het is goed om niet alleen de mening van ouders te peilen, maar ook de jongeren actief te betrekken. Onderwerpen moeten wel begrijpelijk gemaakt worden en aansluiten op de jongeren.

Tips en handvatten

- Pas taalgebruik aan op jongeren, maak onderwerpen waarover zij meedenken begrijpelijk en neem jongeren serieus
- Spreek jongeren aan tijdens evenementen om hen zo te interesseren voor de raad.

Bronnen

- Telefonisch interview met senior beleidsmedewerker welzijn, gemeente Borsele

Peer-voorlichters: Jongerenparticipatie binnen het CJG – Vijf pilot gemeenten

Doel en doelgroep

Centra voor Jeugd en Gezin richten zich mede op 14-23-jarigen maar vinden het lastig om deze doelgroep te bereiken. CNV heeft daarom samen met KCJG een pilot gedaan rond peer-voorlichters. Peer-voorlichters zijn jongeren die hun eigen leeftijdgenoten inlichten over thema's die zij zelf belangrijk vinden. Het doel is jongeren een stem geven binnen het CJG en zorgen dat zij weten wat het CJG is en waarvoor ze er terecht kunnen. Daarnaast worden jongeren betrokken bij het beleid van het CJG. De bedoeling is dat gemeente en CJG met deze methode jeugdparticipatie structureel in beleid inbedden. De methodiek wordt nu verder uitgerold.

Aanpak

Vijf pilot gemeenten (Geldermalsen, Capelle aan den IJssel, Heerenveen, Rheden en Oestgeest) gingen aan de slag met deze methodiek. De methodiek kent vijf stappen: 1. De oriëntatie op beleid; 2. De werving van jongeren; 3. De training van jongeren; 4. De voorlichting door en voor jongeren; en 5. De borging van het project. Het begint met het scannen van het bestaande beleid rond jongerenparticipatie bij een CJG en het ontwikkelen van een uitvoeringsplan (werving, training, planning). Het werven van de peer-voorlichters kan in de stad, via flyers, nieuwsbrieven en op scholen. Veel jongeren willen graag peer-voorlichter zijn voor een maatschappelijke stage of om te leren presenteren. Zij lichten leeftijdgenoten voor over een zelf gekozen CJG- thema's, zoals SOA's, drugs, problemen met ouders en het CJG zelf. Jongeren krijgen vier tot vijf dagdelen training over presenteren door een jongerenwerker of het CNV. Na de training gaan jongeren in duo's voorlichting geven op middelbare scholen. Peer-voorlichters moeten in totaal ongeveer 20 jongeren voorlichten, wat neerkomt op twee keer voorlichten. Bij een maatschappelijke stage krijgen zij geen vergoeding, anders krijgen ze €2,50 per uur.

Opbrengsten

Jongeren zijn goed in staat beleidstaal te vertalen naar aansprekende taal. Tijdens de trainingsavond geeft het CJG bijvoorbeeld een presentatie over wie zij zijn en wat ze doen. De kloof tussen jongeren en het beleid blijkt vaak groot. Jongeren vertalen het verhaal van de projectleider/beleidsmedewerker dan anders bijvoorbeeld 'een CJG is gewoon een soort VVV voor jongeren'. De jongeren die voorlichting krijgen, geven afloop hun mening via een evaluatieformulier. Veel van deze jongeren geven aan dat zij door de voorlichting weten wat het CJG is en waarvoor zij hier terecht kunnen.

Ervaringen

Bij deze methodiek praten gemeenten en CJG niet over jongeren, maar met jongeren. Jongeren doen en denken mee. Belangrijk is de borging van participatie. Een gemeente moet echt gemotiveerd zijn om dit te doen. CNV kan ondersteuning bieden bij het inzetten van deze methodiek.

Tips en handvatten

- Het CNV heeft een methodiekboek met stappenplan om de methodiek peer-voorlichters vorm te geven. De werving van jongeren kan via scholen, bijvoorbeeld door het aan te bieden als maatschappelijke stage. Jongerenwerk of CNV kunnen de jongeren trainen.
- De borging van deze vorm van participatie is belangrijk. Gemeenten moeten echt gemotiveerd zijn om dit te doen.

Bronnen

- Interview projectleider CNV Jongeren
- CNV Jongeren & Kennisnetwerk Jeugd & Gezin (2012). *Methodiekboek 'Jongerenparticipatie binnen het Centrum voor Jeugd&Gezin'. Een CJG voor en door jongeren*. Utrecht: CNV

Pizzabijeenkomsten met jongeren - Gemeente Bunnik

Doel en doelgroep

De gemeente Bunnik wilde voor het opzetten van het Centrum voor Jeugd en Gezin een behoefteonderzoek onder jongeren.* Doel was jongeren bekend maken met het CJG en hun behoeften nagaan. De gemeente Bunnik besloot daarom in 2010 te onderzoeken hoe het Bunnikse CJG kan voldoen aan de wensen en behoeften van jongeren van 12 tot 23 jaar. De gemeente gebruikte pizzabijeenkomsten om jongeren bij elkaar te krijgen.

Aanpak

Pizzabijeenkomsten zijn discussiebijeenkomsten met jongeren onder het genot van een pizza. De gemeente Bunnik zag dat pizzabijeenkomsten bij andere gemeenten een succes waren en besloot dit ook te doen. De werving van jongeren gebeurde via posters, het jongerenwerk, supermarkten, scholen, sportverenigingen en via Hyves. Uiteindelijk leidde dit tot vijf bijeenkomsten van 2 uur met in totaal 37 jongeren tussen de 11 en 26 jaar en met verschillende achtergronden. Aan het begin van de bijeenkomst mochten de jongeren een pizza kiezen. Daarna werden CJG-thema's met jongeren gesproken. Halverwege werd er pizza gegeten en daarna nog een aantal thema's besproken. Gevraagd werd over welke onderwerpen jongeren opgroevragen hebben, wat de drempels zijn om voor een CJG bezoek, wat de gewenste manier van hulpverlening is en hoe een CJG er uit moet zien. De jongeren bleken over 33 verschillende onderwerpen vragen te hebben en noemden 20 drempels voor een bezoek aan het CJG. De deelnemende jongeren vonden het leuk om te doen. De pizzabijeenkomsten werden uit de algemene CJG-middelen betaald. Het kostte vrijwel niks; het is daarmee een goedkope en voor elke gemeente realiseerbare methode.

Opbrengsten

Het nagaan van behoeften, drempels en wensen van jongeren rond het CJG is gelukt. Het hele traject is verwerkt in een rapport met een aantal aanbevelingen. De gemeente vindt dat zij met 37 jongeren veel jongeren bereikt hebben voor zo'n kleine gemeente. Jongeren die echt problemen hebben zijn waarschijnlijk niet bereikt. De groepen jongeren waren bovendien niet geheel representatief: 'één focusgroep bestond uit de jongerengroep van de kerk en twee focusgroepen bestonden uit vrijwilligers van het jongerenwerk in de gemeente Bunnik'. Uitkomsten van de pizzabijeenkomsten zijn naast landelijke resultaten gelegd en bleken overeen te komen. De resultaten geven daarmee toch een goede indicatie van de behoeften onder jongeren. De gemeente organiseerde voor de vormgeving van het CJG drie werkateliers georganiseerd waar ook resultaten van de pizzabijeenkomsten input vormden.

Ervaringen

De gemeente Bunnik heeft geen structurele maar incidentele jongerenparticipatie. De pizzabijeenkomsten waren wel een succes. Spannend was de aanmelding. Tot op de laatste dag waren er nauwelijks aanmeldingen, maar uiteindelijk kwamen de jongeren toch.

Tips en handvatten

→ Sluit qua werving aan bij de leefwereld van jongeren. Brieven van gemeente werken niet bij jongeren, posters wel. Schakel je netwerk in: jongerenverenigingen, Scouting, Jong Nederland, kerken et cetera.

Bronnen

- Telefonisch interview met beleidsmedewerker, gemeente Bunnik
- Brussel, A. van (2010). Behoeftedonderzoek omtrent het Centrum voor Jeugd en Gezin. Utrecht: Universiteit Utrecht en gemeente Bunnik.

*De gemeente Bunnik heeft ook een digitale vragenlijst onder opvoeders uitgezet. Deze is door 102 respondenten ingevuld. In deze beschrijving gaat het alleen om het behoefteonderzoek onder jongeren

Social media voor en door jongeren - Gemeenten Bedum, De Marne, Winsum en Eemsumd (BMWE-gemeenten)

Doel en doelgroep

Het project wordt uitgevoerd in de gemeenten Bedum, De Marne, Eemsumd en Winsum; de vier noordelijkste gemeenten van Nederland, ook wel de BMWE-gemeenten genoemd.

Jongeren zijn in deze gemeenten altijd een belangrijke doelgroep (geweest). De gemeenten werken veel samen met het jongerenwerk en doen veel aan jongerenparticipatie. De BMWE-gemeenten willen jongeren daarom actief willen betrekken bij de CJG ontwikkeling. Zo moet het CJG beter aansluiten op behoeften van jongeren en kunnen jongeren op hun eigen manier van het CJG gebruik maken. Daarnaast willen de BMWE-gemeenten een interactieve website voor jongeren die aansluit bij hun leefwereld en hun gebruik van sociale media. De gemeenten kozen ervoor een eigen CJG-website voor jongeren op te zetten met veel gebruik van social media (Facebook, Twitter Hyves), genaamd Kwaitwel (Gronings voor: 'ik weet het wel', Engels voor 'best goed').

Aanpak

Het jongerenwerk begeleidde twintig jongere bij het opzetten van een website voor jongeren tussen de 12 en 23 jaar. Inmiddels onderhouden en beheren deze jongeren de website ook. De vormgeving van de website is volledig afgestemd op de doelgroep en de website heeft veel links naar andere sociale media. De onderwerpen op de website hebben te maken met het CJG, maar zijn vanuit de jongeren benaderd. De jongeren hebben ook zelf meerdere korte filmpjes gemaakt over een CJG-item. Zij gaan zelf aan de slag met een onderwerp, verdiepen zich hierin en werken het uit. Ze steken er veel tijd in en krijgen in ruil financiën voor hun soos.

Bouw en beheer van de website kosten ongeveer €20.000. Jongerenwerk heeft jongeren geworven via jeugdsozen. Deze sozen trekken een zeer gevarieerde groep jongeren, ook de 'moeilijk bereikbare' jongeren. Het jongerenwerk heeft in panelgesprekken/werkgroepbijeenkomsten met jongeren gebrainstormd over de inhoud van de website. Deze bijeenkomsten motiveerden twintig jongeren om de website te bouwen en in te vullen. De officiële opening van de website is gekoppeld aan evenementen in de regio waar veel jongeren op af komen, zoals de autocross. De jongeren zetten ook social media in om andere jongeren naar de website te krijgen.

Opbrengsten

Het CJG kijkt nog met kernpartners van het CJG hoe zij activiteiten, dus ook de instroom van jongeren, kunnen monitoren. De effecten van de website op de instroom bij het CJG zijn dus nog niet duidelijk.

Ervaringen

Jongerenwerk is een belangrijke speler bij het ondersteunen van jongeren bij de website. Het jongerenwerk dacht vanaf de start mee en is tevreden over het project. Voor de beste resultaten zouden ook andere kernpartners de kracht van jongeren moeten aanboren.

Tips en handvatten

- Denk vanuit jongeren, maak gebruik van social media. Begeleid participanten goed bij het uitdenken, bouwen en invullen van de website.
- Jongeren die de filmpjes maken zijn vrijwilligers, maar actief vrijwilligerswerk is niet vrijblijvend. Het is belangrijk bij hen de goede snaar te raken om ze gemotiveerd te houden. Het Jongerenwerk en haar contacten en netwerken speelt hierin een cruciale rol, maar alle CJG-partners moeten betrokken worden;

Bronnen

- Telefonisch interview met tijdelijk projectleider CJG BMWE-gemeenten
- Telefonisch interview met Jongerenwerk Barkema & de Haan

Bijlage III: Praktijkvoorbeelden gericht op ouders en jongeren

Bevraging van ouders en jongeren op schoolpleinen en in ouderkamers - Regio Alblasserwaard Vijfheerenlanden.

Doel en doelgroep

JSO, een expertisecentrum voor jeugd, samenleving en opvoeding voerde in 2009 een behoefteonderzoek voor het CJG uit onder jongeren en ouders in de regio Alblasserwaard Vijfheerenlanden. De vraag was: waar moeten we aan denken bij de vormgeving volgens jongeren en ouders? Tegelijkertijd vormde het onderzoek een soort introductie van het CJG bij de verschillende doelgroepen. Het doel was inzicht krijgen hoe het CJG ouders en jongeren kan informeren. Het onderzoek was niet representatief, maar dat was ook niet de opzet.

Aanpak

Onderzoekers benaderde jongeren via bestaande groepen zoals jongerenraden, interviewde jongeren en ouders op schoolpleinen, en benaderde hen ook telefonisch. Totaal interviewden onderzoekers dertien jeugdigen uit groep acht en enkele ouders. Daarnaast hielden zij twee groepsinterviews met ouders in reguliere ouderkamers in Gorcum. Deze ouderkamers horen bij de scholen. Er komen veel allochtone ouders met kinderen tussen de 0 en 18 jaar. Deze methodieken - interviews en groeps gesprekken - vergen weinig voorbereiding. De voorbereiding zit vooral in het vragen van toestemming aan de scholen om op de schoolpleinen en in de ouderkamer te mogen interviewen. Het organiseren hiervan kost relatief weinig tijd. Het is een makkelijke en toegankelijke manier om de behoeften van verschillende groepen jongeren en ouders te peilen en bood bovendien de mogelijkheid om deze groepen al informatie te geven over het CJG.

Opbrengsten

De ouders uit de ouderkamer waren enthousiast en ook jongeren op het schoolplein vonden het leuk om hun mening te geven. Ze hadden goede en concrete ideeën voor het CJG. De resultaten waren een eyeopener voor de gemeenteambtenaren. Jongeren vonden bijvoorbeeld dat ze vaak als probleem worden gezien. De ingezette methoden leverden de gemeente veel informatie en bruikbare aanbevelingen op. Door vertraging bij het ontwikkelen en opzetten van het CJG is er nooit wat met de resultaten gedaan. De resultaten gaven nog wel input voor het vormgeven van CJG Hoekse Waard.

Ervaringen

Belangrijkste tip voor andere gemeenten die ook zoiets willen gaan doen: betrek de jongeren erbij door ze op te zoeken. Het daarbij gebruik maken van bestaande structuren is belangrijk en daarbinnen aansluiten bij de belevingswereld van jongeren.

Tips en handvatten

- Werk vindplaatsgericht. Maak gebruik van bestaande structuren die jeugdigen en ouders veel gebruiken en ondervraag hen daar.
- Sluit in taalgebruik en benadering aan bij de belevingswereld van jongeren.

Bronnen

- Telefonisch interview adviseur JSO
- Kok, M. & Y. van Egmond (2008). Communicatieplan Centrum voor Jeugd en Gezin Alblasserwaard Vijfheerenlanden. Gouda: JSO, expertisecentrum voor jeugd, samenleving en opvoeding

Dialogbijeekkomsten

Doel en doelgroep

Gemeenten kunnen een dialogbijeekkomst inzetten naar aanleiding van een behoefte- of inwonersonderzoek. De dialogbijeekkomst vindt plaats met alle groepen die ook bij het onderzoek betrokken waren. Zij gaan met elkaar in discussie gaan over de resultaten van een onderzoekstraject. De doelgroep van de dialogbijeekkomst hangt dus af van de onderzoeksvraag.

Aanpak

Bij een dialogbijeekkomst benadert de gemeente verschillende groepen die bij dit onderwerp belangrijk zijn. Een voorbeeld is een onderzoek rond een CJG waar onderzoekers eerst alle groepen - kinderen, jongeren, ouders en professionals- afzonderlijk spreken. Zij krijgen ook de vraag of ze bereid zijn mee te doen met een dialogbijeekkomst. Het doel is een groep deelnemers die representatief is voor het eerdere onderzoek. Daarnaast worden ook partijen uitgenodigd die ook relevant zijn voor het onderzoek, zoals professionals, beleidsmakers, wethouders, etc. De dialogbijeekkomst vindt plaats als de ruwe uitkomsten van dit onderzoek beschikbaar zijn. Deelnemers gaan hierover met elkaar in discussie onder begeleiding van een gespreksleider. Vaak komen uit deze bijeenkomsten goede actiepunten of suggesties voor verbetering. Het organiseren van een dialogbijeekkomst kost met voorbereiding, uitvoering en verslaglegging, ongeveer vier à vijf dagdelen.

Opbrengsten

Een goede dialogbijeekkomst leidt tot een aantal actiepunten. Eigenlijk zijn deze bijeenkomsten pas succesvol als de actiepunten ook worden uitgevoerd. Gemeenten of andere partijen die deze vorm van participatie gebruiken doen er dus goed aan ook gemaakte afspraken in de praktijk te brengen.

Ervaring

Dialogbijeekkomsten bieden de mogelijkheid om met directbetrokkenen concrete acties te formuleren voor verbetering. Goede begeleiding van de bijeenkomst en taalgebruik aanpassen op de aanwezigen zijn daarbij essentieel. Ook is het belangrijk om resultaten terug te koppelen. Terugkoppeling kan reden zijn voor een vervolg dialogbijeekkomst om te horen hoe de betrokkenen de resultaten ervaren.

Tips en handvatten

- Sluit in taalgebruik aan op de aanwezigen. Let op gebruik van jargon en geef voldoende gelegenheid voor vragen.
- Zet een gespreksleider in die het onderwerp kent, maar ook in staat is het groepsproces te begeleiden.
- Formuleer concrete actiepunten. Maak afspreken wie, wanneer wat voor zijn rekening neemt. Koppel ondernomen acties en resultaten terug naar de betrokkenen en plan zo nodig een nieuwe dialogbijeekkomst om deze te bespreken.

Bronnen

- Telefonisch interview met directeur Stichting Alexander.
- Handreiking CJG-ontwikkeling voor jongeren van 12 tot 23 jaar,
- Het CJG, ook om een beetje te chillen.
- Bauer, J., Rutjes, R., Gaag, R.S. van der, & J. Mak (2012). Toolkit Jeugdparticipatie. Be Involved: Instrumenten Jeugdparticipatie Gemeenten. Amsterdam/Utrecht: Stichting Alexander en Verwey-Jonker Instituut.

Maatschappelijk aanbesteden – Gemeente Maassluis

Doel en doelgroep

Maatschappelijk aanbesteden is een reactie op steeds complexere problematiek, bezuinigingen, verschillende transitie en afnemende sociale samenhang. De gemeente moet anders werken om inwoners dezelfde voorzieningen te blijven bieden. Dit kan en wil de gemeente niet alleen. Dus werken verschillende partners samen aan een sluitend en innovatief aanbod bij maatschappelijke problematiek. Partners zijn onder subsidierelaties van de gemeente, maar ook burgers, belangenorganisaties, scholen, non-profitorganisaties, kerken en moskeeën, het bedrijfsleven en Rotary. De gemeente benut zo de kracht, expertise en ideeën van verschillende partijen om tot een passende aanpak met maatschappelijk draagvlak te komen. Zij benoemt daarbij de denkrichting en beoogde effecten, en minder de inhoud. Gemeente Maassluis zet Maatschappelijk aanbesteden breed in op meerdere thema's, waaronder jeugd. Twee coalities van maatschappelijke partners werken aan uitvoeringsplannen gericht "Jeugd & Jongeren".

Aanpak

Bij maatschappelijk aanbesteden zet de gemeente een vraag uit bij 'maatschappelijke partners'. Partners vormen vervolgens coalities rond een thema en ontwikkelen plannen om tot een sluitend aanbod te komen. Maatschappelijk aanbesteden betekent voor de gemeente een nieuwe manier van werken, meer naar een rol van partner en regisseur. Door eisen en randvoorwaarden te stellen en beoogde effecten te benoemen stuurt de gemeente coalities wel, maar meer vanaf de zijlijn. Een voorwaarde voor subsidie is maatschappelijk draagvlak en dus het vroegtijdig betrekken van burgers of belangengroepen: Niet alleen meepraten, maar echt meedoen.

Voor de eerste bijeenkomst in september 2011 nodigde de gemeente alle mogelijke partijen uit via eigen netwerk en plaatselijke krant. Genodigden kregen van tevoren de gemeentelijke visie en denkrichting voor maatschappelijk aanbesteden. Het gemeenschappelijk belang en draagvlak creëren waren het voornaamste doel van deze bijeenkomst. De interactieve insteek bood ruimte voor dilemma's, discussie en elkaar leren kennen. Genodigden konden hun interesse voor een thema aangeven. De tweede bijeenkomst in november richtte zich vanuit deze thema's op coalitievorming en het ontwikkelen van uitvoeringsplannen. Dit leidde in februari tot vijftien conceptplannen. De gemeente heeft hiervan een selectie gemaakt, de niet innovatieve plannen afgewezen en coalities met vergelijkbare plannen samengevoegd. Vijf plannen worden uitvoeringsklaar gemaakt. Een van de coalities heeft bijvoorbeeld een wijkmiddag gedaan om input en draagvlak te krijgen voor het plan.

Maatschappelijk aanbesteden vanuit de maatschappelijke partner

Jongerenwerkorganisatie Welzijn E25 werkt met een aantal andere partijen aan een voorstel. Welzijn E25 weet hoe zij de doelgroep kunnen betrekken, maar heeft dit nog niet gedaan. Eerst wil zij zeker zijn dat de andere professionals hiervoor openstaan en straks nakomen wat zij beloven. Participatie van jongeren wordt zo niet slechts 'window dressing'. Welzijn E25 merkt wel dat sommige partners een omslag in het denken moeten maken. Deze partners profiteren nu van de ervaring van Welzijn E25. In dat opzicht werkt maatschappelijk aanbesteden tot nu toe positief.

Opbrengsten

De uitvoeringsplannen waren ten tijden van het onderzoek nog niet klaar, maar de gemeente ervaart het proces van maatschappelijk aanbesteden zelf als positief. Partijen die elkaar normaal niet tegenkomen treffen elkaar waardoor soms verrassende coalities ontstaan. Het gaat bovendien niet alleen over plannen en financiering, maar ook over het delen van kennis en expertise. De Rotary kon bijvoorbeeld niet direct financiële middelen inzetten, maar wel een coachende rol op zich nemen.

Ervaring

Het is nog onduidelijk of het maatschappelijk aanbesteden werkt. De gemeente is tot nu toe wel enthousiast over de verschillende samenwerkingsvormen die het al heeft opgeleverd. De manier van werken vraagt een omslag in het denken van de gemeente en een veranderende opstelling/rol bij ambtenaren, maar lijkt meer aan te sluiten bij de huidige maatschappelijke situatie.

Tips en handvatten

- De gemeente hoeft participatie niet altijd zelf te organiseren, maar kan dit opnemen als voorwaarden voor subsidie of bij een aanbestedingsprocedure.
- Communiceer duidelijk wat de eisen en verwachtingen zijn. Stuur niet inhoudelijk, maar op proces en uitkomst of effecten. Stel je als gemeente op als regisseur en bepaal niet de inhoud.

Bronnen

- Telefonisch interview met de Programmaregisseur Transformatie Sociaal Domein en de Beleidsmedewerker. Zorg & Welzijn, gemeente Maassluis.
- Telefonisch interview met Welzijn E25, jongerenwerkorganisatie, maatschappelijk partner gemeente Maassluis
- Gemeente Maassluis (2011). Een denkrichting: de betrokken stad. Financiering op basis van maatschappelijke vraagstukken gemeente Maassluis. Versie December 2011.
- Gemeente Maassluis (2011). Handreiking gesprekken goedgekeurde biedingen pilots.
- Gemeente Maassluis (2011). Samenleven doe je niet alleen. Strategische beleidsvisie maatschappelijke participatie *gemeente Maassluis*.

Panelgesprekken

Doel en doelgroep

Het doel van een panelgesprek is om een groep mensen met elkaar in discussie te laten gaan en op deze manier dieper op een onderwerp in te gaan. De doelgroep van een panelgesprek hangt af van de onderzoeksvraag of probleem. Binnen het traject rondom het CJG en de transitie van jeugdzorg naar de gemeente kunnen naast jeugd, ouders en cliënten jeugdzorg ook professionals meedoen aan een panelgesprek. De professionals zijn de personen die dit traject in de praktijk moeten brengen.

Aanpak

Met een panelgesprek gaat een groep mensen met elkaar in discussie. Door goede begeleiding is de groep in staat om verder te komen en diep op het onderwerp in te gaan. Deelnemers worden zo betrokken en serieus genomen bij de vormgeving van CJG's. De gespreksleider behandelt alle vraagstukken aan de hand van een leidraad. Dit duurt ongeveer twee uur. Bij panelgesprekken kunnen jongeren hun zegje kunnen doen zonder zich voor langere tijd aan een inspraakorgaan te verbinden. Dit sluit daardoor goed aan bij deze doelgroep.

De deelnemers aan een panelgesprek worden in de regel benaderd door een intermediair, een professional die contact heeft met de doelgroep. Het plannen van een panelgesprek gaat dus nauwelijks zonder ondersteuning van de betreffende professional. Uit praktische overweging kan een panelgesprek ook aansluiten op een bestaande groep of bijeenkomst. Een panelgesprek verloopt het beste met acht tot tien deelnemers. Partijen die eventueel betrokken worden bij een panelgesprek, zijn jongerenwerk en werknemers van CJG's over opvoedondersteuning.

Opbrengsten

Bij panelgesprekken is het belangrijk een goede groep rond de tafel te krijgen en met hen het onderwerp te bespreken. Bij de ene groep kan dit makkelijker gaan dan bij een andere groep, wat te maken kan hebben met de competenties van de deelnemers die een discussie met elkaar aangaan. Ook gevoelige thema's kunnen een discussie lastiger maken. Een panelgesprek wordt opgenomen en daarna letterlijk uitgewerkt. Met een speciaal programma voor kwalitatief onderzoek worden alle data verwerkt en geanalyseerd. Aan de hand van deze analyse wordt een conceptrapportage opgesteld, die wordt teruggekoppeld aan een groep representatieve respondenten als een extra controle. Aan de hand van het rapport wordt er actie ondernomen.

Ervaring

De leider van het panelgesprek moet over voldoende kennis en expertise beschikken om het gesprek goed te kunnen begeleiden. Het gaat om het begeleiden op inhoudelijk vlak, maar ook het begeleiden van het groepsproces. Een lastig punt bij een panelgesprek is om de geselecteerde groep mensen bij elkaar te krijgen. Intermediairs - vaak professionals die de doelgroep kennen - kunnen hierbij een belangrijke rol vervullen. Vaak wordt er gekozen voor de weg van de minste weerstand, door aan te sluiten bij bijeenkomsten van bestaande groepen van klanten, cliënten, ouders of jongeren en bij. Bij panelgesprekken met mensen die elkaar niet kennen kost het tijd en volharding om ze bij elkaar te krijgen.

Tips en handvatten

- Laat panelgesprekken door een ervaren gespreksleider leiden.
- Begin tijdig met het organiseren van een panelgesprek of sluit aan bij bestaande bijeenkomst om groep te bereiken. Schakel indien mogelijk iemand in die de betreffende groep beter kent.

Bronnen

- Telefonisch interview met Stichting Alexander.
- Toolkit Jeugdparticipatie.

Straatinterviews - Gemeente Hoogeveen

Doel en doelgroep

Bij straatinterviews in de gemeente Hoogeveen werden jongeren aangesproken op de fietsroute tussen school en huis. Het doel was om met respondenten in gesprek te gaan en zo diepgaande informatie te verzamelen over hoe zij het liefst ondersteund worden door hun gemeente. De doelgroep waren hier jongeren, omdat dit vaak een 'vergeten' groep is bij het CJG.

Aanpak

Bij de keuze voor het straatinterview was het type onderzoek en de vraagstelling doorslaggevend. De fietsroute tussen school en huis bleek de beste locatie om met jongeren in gesprek te gaan, vandaar het straatinterview. Deze methodiek is in het verleden vaker gebruikt. Straatinterviewers stelden vragen over het CJG. Deze methode is arbeidsintensief. In de middelgrote gemeente Hoogeveen spraken interviewers van Stichting Alexander vier dagen lang jongeren aan voor een interview. De verdere tijdsinvestering voor deze methode is het is het uitwerken van deze interviews en alle data verwerken. Met deze methode zijn in ongeveer vier dagen zo'n 80 jongeren bereikt.

Opbrengsten

De methodiek van de straatinterviews was succesvol. Door het aanspreken van jongeren, ontstonden groeps-gesprekken op straat. Ook werd er door sommige jongeren doorverwezen naar bestaande groepen jongeren die al actief waren. Bijvoorbeeld naar jongeren die activiteiten in een jongerencentrum mee organiseren. Deze jongeren wilden wel meepraten over het onderwerp. Door dit sneeuwbaaleffect werd de groep jongeren steeds groter. De straatinterviews hebben veel suggesties, voorstellen en ideeën ten aanzien van het CJG opgeleverd. De ideeën en suggesties die gedaan werden lopen uiteen en kunnen verschillen per gemeente of wijk.

Ervaring

Het afnemen van straatinterviews is een goede manier om jongeren en ouders te bereiken en met hen in gesprek te gaan. Voorwaarden voor het succes van deze methodiek, is dat er expertise nodig is bij de personen die de interviews afnemen. Verder moeten deze interviewers ervaring hebben met de omgang met jongeren. De interviewers moeten kunnen doorpakken op wat er gezegd wordt door de jongeren om een goed gesprek om gang te laten komen. Daarnaast moeten interviewers in staat zijn om de zaken die op straat besproken worden op een goede manier te documenteren. Verder is het belangrijk om het geconcentreerd aan te pakken, door meerdere dagen in een gemeente rond te lopen in plaats van ergens één uurtje staan. Er moet de tijd voor worden genomen, men moet geduldig zijn en durven.

Tips en handvatten

- Zet interviewers in met ervaring of train mensen van tevoren om de interviews af te nemen.
- Neem tijd voor de interviews. Laat interviewers gedurende meerdere dagen en tijdstippen op verschillende plekken mensen interviewen. Een uurtje ergens interviewen is niet genoeg.
- Zorg dat de interviews goed uitgeschreven worden.
- Neem voldoende tijd voor de analyse en verbind acties aan de zaken die in de interviews naar voren komen.
- Deze methodiek kan ook gebruikt worden voor andere groepen, bijvoorbeeld ouders.

Bronnen

- Telefonisch interview met Stichting Alexander.

Tour des Jeunes: Etappe met Lagerhuisdebat en Open Spacemethode - Regio West-Brabant

Doel en doelgroep

De achttien gemeenten in West-Brabant hebben samen een Tour des Jeunes georganiseerd. Het uitgangspunt van de Tour des Jeunes is dat gemeenten zelf onvoldoende kennis hebben om goed te weten waar de decentralisatie Jeugdzorg zich op moet richten. De gemeente hield zich voorheen altijd met preventief jeugdbeleid bezig. De verantwoordelijkheden die de gemeente krijgt door de transitie jeugdzorg leunen ook op die preventieve gedachte, maar liggen wel breder. Bij de Tour des Jeunes nodigen wethouders en ambtenaren jeugd van de achttien gemeenten alle partners (AMK, BJZ, zorgaanbieders, et cetera) bij de transitie Jeugdzorg uit. Elke partner vertelt wat hij in de jeugdzorg doet en hoe hij aankijkt tegen de verschuiving van de verantwoordelijkheden van provincie naar gemeente. Partners wordt ook gevraagd om tips en tricks voor de gemeente zodat de overheveling in 2015 goed verloopt. Vorig jaar waren er zes etappes. In het voorjaar van 2012 zijn vijf etappes verreden. Ouders en jongeren worden als de belangrijkste doelgroep gezien. Subdoel van de Tour des Jeunes is het opbouwen van een netwerk vanuit een positieve benadering. De gemeente maakt via de etappes kennis met alle partners.

Aanpak

De methode is kort gezegd: 'nodig jezelf als gemeente uit door partners te vragen of ze je uit willen nodigen'. De partners waren zelf erg enthousiast over deze aanpak. Deze manier van werken kost gemeenten niet veel. De kosten voor de organisatie van de meeting bij de uitnodigende partners waren voor de partners zelf. Dit betrof programma, ruimte en catering.

Om de behoeften van ouders en jongeren te inventariseren is in het najaar van 2011 op een CJG-congres van de gemeente Breda een workshop voor ouders en jongeren georganiseerd. Stichting de Noodkreet, een belangenbehartigingsorganisatie voor ouders en jongeren, was daar bij aanwezig.

In juni 2012 was er een speciale etappe voor ouders en jongeren georganiseerd door Bondgenoten voor Burgerkrachten. Dit netwerk bestaat uit een aantal professionals die veel contact hebben met cliëntenorganisaties. Veertig jongeren en ouders gingen in Lagerhuisdebat en via een Open Spacemethode in debat met elkaar en met de aanwezige wethouders en ambtenaren jeugd. De Open Space Technologie (OST) is een nieuwe (werk)vorm voor grotere groepen, die over de hele wereld wordt toegepast. De methode is zeer effectief in het werken met groepen van ongeveer 10 tot 1000 personen met vraagstellingen die complex en toekomstgericht zijn. Deelnemers bepalen de agenda voor de bijeenkomst. De gemeente regelde de locatie en catering voor de bijeenkomst met ouders en jongeren. "Je probeert daarmee een signaal af te geven dat (groot)ouders en jeugdigen gezien worden als kernpartners", aldus een projectleider van de gemeente Bergen op Zoom.

Opbrengsten

Gemeenten en deelnemers zijn tevreden over de opbrengsten van de Tour des Jeunes. Deze etappes leverden nieuwe contacten op, maar zorgden ook voor het delen van kennis en inzichten. Gesprekken gingen over visie, over de toekomstige richting en inrichting van de zorg voor de jeugd. Deze inzichten vormen de basis om veld van zorg voor jeugd concretere vorm en inhoud te geven. Dit gebeurt via startbijeenkomsten in kleinere subregio's die meer qua transitie meer op elkaar lijken. Deze bijeenkomsten met kernpartners vormen de input voor twee aaneengesloten Transformatiedagen met alle partners om een transformatieplan te ontwikkelen. De opbrengsten van de bijeenkomst met ouders en jongeren worden meegenomen in de Transformatiedagen.

Ervaringen

De gemeenten vinden de Tour des Jeunes een goede manier om contact te maken met andere partijen en elkaar en elkaars taal te leren kennen. Voor een lerende gemeente is het een hele goede methode. "Met kennis, verdieping en de scenario's trek je alle partners mee naar 2015 om de overheveling te realiseren en verantwoordelijkheid met alle betrokkenen te delen", aldus de projectleider van de gemeente Bergen op Zoom. "Het is een gedragen proces. Aandachtspunt bij het organiseren van een Tour des Jeunes is dat je rol als opdrachtgever en opdrachtnemer soms door elkaar kan lopen als gemeente. Er is door de verschillende gemeenten en betrokken partijen constructief, diepgaand en vooral ook prettig samengewerkt. De goede sfeer die daardoor is ontstaan kan in de concretiseringsfase onder druk komen te staan, zodat het de uitdaging zal zijn die goede sfeer juist te benutten om ook in die fase goede resultaten te boeken.

Tips en handvatten

- Laat als gemeente zien dat je een open en lerende houding hebt en het ook niet precies weet. Partners willen vaak sneller, maar een goed product kost tijd. Vraag om geduld en geef de informatie die nodig is.
- Zie ouders en jongeren als belangrijkste doelgroep en professionals als een derde doelgroep. Heb vertrouwen in deze groepen.

Bronnen

- Telefonisch interview projectleider maatschappelijke dienstverlening, gemeente Bergen op Zoom.
- Abrahams, S. (2012). Uitvoeringsprogramma Jeugd 2012. 'Regio West-Brabant, een prettige en gezonde omgeving om op te groeien'. K2 Adviesbureau voor Jeugdvraagstukken in opdracht van Themagroep Transitie Jeugdzorg http://www.beleidsimpuls.nl/open_space_methode.php.

Bijlage IV: Praktijkvoorbeelden gericht op cliënten jeugdzorg

Interviews met jeugdzorgcliënten en werkateliers - Gemeente Groningen

Doel en doelgroep

De gemeente Groningen was vorig jaar bezig met de ontwikkeling van de kaders voor en de visie op het gemeentelijke jeugdstelsel. Het uitgangspunt: eerst luisteren, niet gelijk koppelen aan oplossingen. Gesprekken met een tiental cliënten en grote jeugdzorginstellingen van de jeugdzorg moesten meer (politiek) gevoel geven bij dit onderwerp. De gemeente wilde ideeën ophalen en inzicht krijgen in problemen en behoeften van jeugdzorgcliënten, en verbetermogelijkheden voor de jeugdzorg. Inspraak was dus niet het hoofddoel. De interviews zijn samengebracht in het boekje 'Kijken door de ogen van cliënten naar de jeugdzorg in Groningen'. Deze interviews waren onderdeel van de visieontwikkeling. De gemeente vertaalt deze visie nu naar concrete plannen, bijvoorbeeld over de toegang jeugdzorg en indicatiestelling. Ook daarbij betrekken zij inwoners en jeugdzorgcliënten via werkateliers. Eerst volgt het gesprek met deze groepen, daarna met beroepskrachten uit de jeugdzorg, vervolgens management en leiding van instellingen en tot slot het college en de gemeenteraad.

Aanpak

De gemeente deed negen diepte-interviews met cliënten uit verschillende typen zwaardere en minder zware jeugdzorg. Geïnterviewde cliënten hadden te maken (gehad) met GGZ, gesloten jeugdzorg, ambulante jeugdzorg en jeugdbescherming. De werving verliep via het eigen netwerk van gemeenteambtenaren en via de instellingen, vooral via het CJG. De interviews duurden ongeveer anderhalf à twee uur en vonden bij de mensen thuis plaats. Het interview ging vooral over de ervaring met de jeugdzorg, wat mensen goed vinden en wat beter kan. Van elk interview is een samenvatting met de belangrijkste kernelementen.

Het vertalen van de visie naar concrete plannen gebeurt in werkateliers. Beleidsambtenaren van de gemeente werken samen met cliënten, cliëntenorganisaties en beroepskrachten uit het veld (CJG's, jeugdzorg, zorgboerderijen, daginstellingen, etc.) concrete onderwerpen rond de transitie uit.

Opbrengsten

Door de interviews is duidelijk waar cliënten tegenaan lopen, onder andere de papierwinkel en het niet aansluiten van vraag en aanbod. Kennis en gevoel over voor de gemeente nog relatief onbekende doelgroepen, zoals licht verstandelijk gehandicapten en GGZ, zijn bijkomende opbrengsten. De belangrijkste punten uit de interviews vormden input voor de kadernota. De verhalen van cliënten zorgen bovendien voor nieuwe energie bij gemeente en beroepskrachten. Het laat zien waar ze de transitie voor doen. De Raadscommissie kreeg het boekje met interviews om meer gevoel te krijgen bij de transitie jeugdzorg.

Ervaringen

De gemeente Groningen is positief over de interviews en raadt het andere gemeenten aan. Cliënten werkten meestal graag mee, maar privacy was wel belangrijk voor hen en ook voor beroepskrachten. Het boekje bevat dus geen namen van personen of instellingen. De vormgeving van het boekje is bewust sober. Het geld moet naar de cliënten, niet naar een boek over cliënten.

Tips en handvatten

- Doe interviews anoniem en wees hierin ook duidelijk naar geïnterviewden.
- De doelgroep bereiken gaat het beste via de jeugdzorgorganisaties
- Start bij de transitie met gesprekken met inwoners en cliënten. Gebruik dit als basis voor gesprekken met beroepskrachten, management en leiding van instellingen en gemeente.

Bronnen

- Telefonisch gesprek met communicatieadviseur Gemeente Groningen.
- Telefonisch gesprek met Procestrekker transitie jeugdzorg stad.
- Schuit, W. van der, Wal, D. van der, Dijken, P. van, & Graaf, H. de, (2012). Kijken door de ogen van cliënten naar de jeugdzorg in Groningen. Groningen: Gemeente Groningen.
- Gemeente Groningen (2012). Jeugd: ieders zorg! Kaders decentralisatie jeugdzorg Groningen.

JIJ Utrecht: de JIJ Meter en het JIJ Panel - Provincie Utrecht

Doel en doelgroep

JIJ Utrecht laat de stem horen van cliënten binnen de provinciaal gefinancierde jeugdzorg. De JIJ Meter, een gevalideerd instrument, doet dit op instellingsniveau, het JIJ Panel richt zich op de instellingsoverstijgende thema's op provinciaal niveau. JIJ Utrecht wil de kracht van cliënt en zijn of haar omgeving en de kracht van professionals gezamenlijk benutten (Samenkracht). Van elkaar leren staat daarbij centraal. Participatie vergroten en horen wat cliënten zelf belangrijk vinden ook. Dit leidt tot een advies dat aansluit bij de ervaringen van cliënten van jeugdzorg, kinderen, jongeren, ouders en opvoeders.

Aanpak

De JIJ Meter is een gevalideerd meetinstrument waardoor jongeren, ouders en hulpverleners meepraten over cliëntenparticipatie binnen acht instelling. Instellingen binnen de provincie zijn verplicht deze meter in te vullen. In het onderzoek geven jongeren, ouders en hulpverleners aan wat zij vinden van de participatie, bijvoorbeeld over het meedenken in de zorgaanpak, de mogelijkheden en vindbaarheid van participatievormen en over diversiteit. De resultaten zijn geen oordeel over of het goed of slecht gaat. De JIJ Meter vormt een middel om met instelling in gesprek te gaan. De resultaten leveren vaak goede suggesties voor cliëntparticipatie.

Het JIJ Panel, een virtueel panel op provinciaal niveau, bestaat nu vijf jaar en heeft een duurzame platform functie. Eerder spraken een aantal mensen via het JIJ Panel over de jeugdzorg, maar dat was geen representatieve groep en continuïteit was lastig. Het huidige JIJ Panel bestaat uit 160 cliënten, een grotere en diverse groep en beter qua continuïteit. De jaarlijkse JIJ Meter vraagt mensen of zij deel willen nemen aan het JIJ Panel. Zo komen er steeds nieuwe panelleden bij. Leden van het JIJ Panel kunnen zelf kiezen hoe JIJ Utrecht hen benadert: via internet, telefoon of bijeenkomsten. Het JIJ panel kan zo verschillende jeugdzorgonderwerpen aan de orde stellen. Daarnaast is er een JIJ Panel met 25 professionals van alle betrokken instellingen.

Opbrengsten

De JIJ Meter laat zoveel mogelijk jongeren, ouders en hulpverleners meepraten over het verbeteren van cliëntenparticipatie. De resultaten van de JIJ Meter worden teruggekoppeld naar de instellingen. JIJ Utrecht geeft instellingen concrete suggesties voor verbetering op basis van de belangrijkste conclusies. Zo kunnen instellingen gefundeerde keuzes maken over participatie.

Betrokken instellingen hechten waarde aan het JIJ Panel. Zij zijn niet verplicht hieraan mee te werken, maar doen dit wel. Door samen te werken met instellingen, cliënten en professionals kunnen stappen worden gezet. De resultaten van de afgelopen jaren motiveren de instellingen om verder te verbeteren en cliënten zo goed mogelijk te bedienen. Belangrijk is dat cliënten daadwerkelijk een rol hebben in het aanbod dat tot stand komt.

Ervaring

De provincie Utrecht heeft met de JIJ Meter en het JIJ Panel echt gekozen voor het verbeteren van participatie. De Samenwerking tussen instellingen, cliënten en professionals is daarbij van belang.

Het kost wel tijd om het proces op gang te brengen. Focus op snel resultaat werkt volgens JIJ Utrecht niet om cliëntparticipatie duurzaam vorm te geven. Momenteel overlegt JIJ Utrecht met cliënten, gemeenten en het LCFJ over de transitie. Deze ideeën zijn nog niet getoetst via het JIJ Panel.

Tips en handvatten

- Maak participatie bespreekbaar. Ga niet uit van wat er goed of slecht gaat, maar maak het gesprek tussen verschillende partijen (cliënten, professionals, gemeenten) mogelijk.
- Een breed cliëntenpanel kan een duurzame platformfunctie vervullen en zorgt voor een zekere representativiteit. Belangrijk is actief mensen uit (blijven) nodigen en meerdere vormen van contact aanbieden. Zij moeten vervolgens wel echt hun mening kunnen geven.

Bronnen

- Interview met Ondersteuner cliëntenraden over JIJ Meter, JIJ Utrecht.
- Telefonisch interview met Ondersteuner cliëntenraden over JIJ Panel, JIJ Utrecht.

Colofon

Opdrachtgever	Landelijke Cliëntenforum Jeugdzorg (LCFJ)
Auteurs	R.S. van der Gaag MSc, dr. R.J.H. Gilsing, drs. D.J. Mak
Met medewerking van	W.P.M. Mulder BSc
Omslag	Ontwerppartners, Breda
Uitgave	Verwey-Jonker Instituut Kromme Nieuwegracht 6 3512 HG Utrecht T (030) 230 07 99 E secr@verwey-jonker.nl I www.verwey-jonker.nl

De publicatie kan gedownload worden via onze website: <http://www.verwey-jonker.nl>.

ISBN 978-90-5830-545-9

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2013.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.

Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute.

Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

Het Nederlandse jeugdzorgstelsel staat aan de vooravond van een grote verandering. Niet alleen gemeenten krijgen een nieuwe rol toebedeeld, maar ook burgers. Concreet houdt de stelselwijziging of transitie in dat de verantwoordelijkheid voor de jeugdhulp overgaat naar gemeenten; van licht tot zwaar en van vrijwillig tot gedwongen. Het uitgangspunt hierbij is de eigen kracht van jeugdigen en hun ouders.

In opdracht van het Landelijk Cliëntenforum Jeugdzorg (LCFJ) is onderzocht hoe gemeenten omgaan met participatie van jeugd, ouders en cliënten bij het jeugd(zorg)beleid, ook in de komende transitie.

Dit rapport geeft een actueel beeld van de participatie, de dilemma's en knelpunten die gemeenten daarbij ervaren en de betrokkenheid van de doelgroepen. Daarnaast beschrijft het rapport achttien goede voorbeelden van participatie in verschillende gemeenten. De aanbevelingen zijn zowel gericht aan landelijke partijen (ministerie, VNG, cliëntorganisaties) als aan gemeenten. Een advies is elkaar in een participatieagenda te vinden om de positie en de eigen kracht van jeugdigen en hun ouders serieus te versterken.

